

MESNEVÎ ŞÂRİHİ İSMÂİL RÜSÛHÎ-İ ANKARAVÎ'NİN ŞİİRLERİ*

Erdoğan TAŞTAN**

ÖZET

17. yüzyılın önemli şahsiyetlerinden biri olan Mesnevî şârihi İsmâîl-i Ankaravî, daha ziyade Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif adlı şerhi ve diğer mensur eserleri ile tanınmaktadır. Ancak kaynaklarda Ankaravî'nin "Rûsûhî" mahlası ile şiirler yazdığı ve bir divan tertip ettiği de belirtilmektedir. Bugün elimizde kendisine ait bir divan bulunmasa da çoğunluğu şiir mecmûası olan farklı yazmalarda Ankaravî'nin şiirlerine rastlanmaktadır. Bu makalede şairin söz konusu yazmalardan derlenen şiirleri bir araya getirilmiş ve tenkitli metin olarak okuyucuya sunulmuştur. Metin kısmında 34 tane şiire yer verilmiştir. Ayrıca bu şiirlerden hareketle şairin edebî kişiliği ve sanatı hakkında değerlendirmeler de yapılmıştır. Ankaravî'nin şiirlerinde daha ziyade tasavvufî konulara yer verdiği, ancak zaman zaman klâsik üslup ve muhtevaya uygun şiirler yazdığı da görülmektedir. Elimizdeki şiirlerin çoğunluğu Türkçe, bir kısmı Arapça, bir kısmı da mülemma tarzında Türkçe, Arapça ve Farsça karışık olarak yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler

17 yüzyıl, tasavvuf, İsmâîl-i Ankaravî, mecmûa, mülemma.

Giriş

17. yüzyılın önde gelen Mevlevî şahsiyetlerinden biri olan İsmâîl-i Ankaravî, Ankara'da doğmuş, tahsilini burada tamamlamış ve Arapça ile Farsçayı şiir yazacak seviyede öğrenmiştir. Önce Bayramiye tarikatına giren Ankaravî, bu tarikatta şeyhlik makamına kadar yükselmiş, yakalandığı göz hastalığı sebebiyle manevî bir işaretle Konya'ya gitmiş, Mevlânâ'nın kabrini ziyaret edip burada hastalığına şifa bulmuştur. Konya'da Mevlevîliğe intisap eden Ankaravî bu tarikatın âdâp ve erkânını öğrenmiş ve Galata Mevlevîhânesi'ne şeyh olarak tayin edilerek vefatına kadar tam 21

* Makalenin Geliş Tarihi: 18.02.2016 / Kabul Tarihi: 13.05.2016

** Yrd. Doç. Dr., Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, etastan39@gmail.com.

sene bu makamda kalmıştır. Ankaravî, aralarında *Miftâhu'l-Belâga ve Misbâhu'l-Fesâha*, *Fâtihu'l-Ebyât*, *Câmi'u'l-Âyât*, *Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî*, *Minhâcü'l-Fukarâ*, *Nisâb-ı Mevlevî*, *Huccetü's-Semâ* gibi önemli eserlerin bulunduğu yirmi beşten fazla eserin müellifidir. Ancak onun en önemli eseri, *Mesnevî*'nin tamamının şerhini ihtiva eden *Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif* adlı şerhidir. Eser, yazıldığı dönemden itibaren en önemli *Mesnevî* şerhlerinden biri olarak kabul edilmiş ve müellife Hazret-i Şârih unvanını kazandırmıştır. Ankaravî, *Mesnevî*'nin altı cildini şerhettikten sonra 814/1411 yılında yazılmış yedi ciltlik bir *Mesnevî*'ye rastlamış ve bunun yedinci cildini de şerhine ilave ederek günümüze kadar gelen büyük bir tartışma başlatmış, böylece kendisine birçok itirazın yönelmesine de sebep olmuştur. Ancak bütün bu itiraz ve tartışmalara rağmen *Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif*, öneminden bir şey kaybetmemiş ve kendinden sonra yapılan şerhlerin birçoğuna kaynaklık etmiştir. İlmî ve tasavvufî hayatı kadar devrinde Kadızâdeliler hareketine karşı verdiği mücadele ile de adından söz ettiren Ankaravî, Galata Mevlevîhânesi şeyhi iken 1631 yılında vefat etmiş ve Galata Mevlevîhânesi haziresine defnedilmiştir.¹

İsmâîl-i Ankaravî'nin Şairliği

Ankaravî'nin telif ettiği onlarca mensur eser yanında *Rüsûhî* mahlası ile şiirler yazdığı da bilinmektedir. *Rüsûh*² (< *Ar. r-s-h*), “yerinde sâbit, sağlam ve güvenilir olmak” demektir. *Rüsûhî* ise “yerinde sabit ve sağlam olan, güvenilir” manasına gelir. Elimizdeki bilgilere göre edebiyatımızda aynı mahlası taşıyan iki şair daha vardır. Bunlardan biri Sofya'da doğan ve Kanûnî Sultan Süleyman devri şairlerinden biri olan Süleyman Rüsûhî'dir. Kaynakların verdiği bilgilere göre doğum ve ölüm tarihleri kesin olarak bilinmeyen Süleyman Rüsûhî'nin şeriata aykırı söz ve şiirler söylediği için

¹ Erdoğan Taştan, *İsmâîl Rüsûhî Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi (Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif) I. Cilt, Çeviri-yazı-İnceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, 2009, s. 18-57.

² *Er-rüsûh*: Yerinde sâbit ve üstüvâr olmak ma'nâsınadır; yukâlû: *Raseha*'ş-şey'ü *rüsûhan* *izâ şebete*. Ve gölün suyu çekilip yere batmak ma'nâsına isti'mâl olunur. Ve yağmurun rutûbeti ka'r-ı zemîne te'sîr edip tâ ki nem-nâk olan toprağa erişmek ma'nâsına müsta'meldir.” (Mütercim Âsım, *el-Ukyânûsu'l-Basît fi Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît*, İstanbul 1305, C.I, s.542.)

kaçtığı ve Kanûnî devri sonlarında vefat ettiği bilinmektedir.³ Diğeri ise İsparta’da doğan ve yine Kânûnî Sultan Süleyman dönemi şairlerinden olan Rûsûhî-i Hamîdî’dir.⁴ Kaynaklarda onun da doğum ve ölüm tarihine dair kesin bir bilgi yoktur.

İsmâîl-i Ankaravî’nin biyografisi hakkında bilgi veren eserlerde onun şairliği ve şiirlerinin diğer eserlerine göre geri planda kaldığı göze çarpar. Kendisinden bahseden kaynakların hemen hepsi daha ziyade mensur eserleri üzerinde durur, birkaçı ise bunlara ek olarak şairliği hakkında birkaç cümleyi geçmeyen kısa bilgiler aktarır. Kaynaklarda Ankaravî’nin bir *Divan*’ı olduğu belirtilse de bugün için elimizde böyle bir eser mevcut değildir.

Ankaravî hakkında ilk esaslı bilgileri veren Mustafa Sâkîb Dede, âşıkâne ve ârifâne tarzda yazılmış hoşça giden belîğ şiirlerle *Divan* tertip ettiğini ifade ettikten sonra “...ihyâ-yı sünen-i evliyâda ve islâk-i sünen-i etkiyâda şâbit-kadem ve râsih-dem olmağla elsine-i mele’-i a’lâdan Rûsûhî mahlaşıyla taḥşîş olunmuşdur.” diyerek şairin mahlasına değinir.⁵ Esrar Dede de mensur eserlerinden bazılarının isimlerini zikrederek kırktan fazla eseri olduğunu belirtir ve “...kâdr-i müsterek eş’ârları ve mükemmel *Dîvân-ı belâgat-şi’ârları vardır.*” ifadeleriyle aynı konuya temas eder.⁶ Müellif hakkında bilgi veren diğer eserde konuyla ilgili aktarılanlar bunlardan öteye geçmez.⁷

Kaynaklarda zikredilmesine rağmen elimizde Ankaravî’ye ait bir *Divan* bulunmaması, böyle bir eserin varlığı konusunda bizi tereddüde düşürse de bu konuda kesin bir hükme varmak mümkün değildir. Mensur eserleri titizlikle kayda geçirilen ve çoğaltılan böylesine önemli bir şahsiyetin *Divan*’ının da bir şekilde kayıt altına alınmış olması gerektiği

³ Âşık Çelebi, *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ*, [Yayımlayan:] G.M. Meredith-Owens: *Meşâ’irü’ş-Şu’arâ or Tezkere of ‘Âşık Çelebi*: London 1971, yr. 233a; Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü’ş-Şu’arâ*, [Hazırlayan:] İbrahim Kutluk, C.I Ankara 1978; C.II Ankara 1981, s.407.

⁴ Ahdi, *Gülşen-i Şu’arâ*, [Hazırlayan:] Süleyman Solmaz: *Ahdi ve Gülşen-i Şu’arâsı* (İnceleme-Metin), Ankara 2005, s.330.

⁵ Mustafa Sâkîb Dede; *Sefîne-yi Nefise-yi Mevleviyân*, Kahire 1283, C.II, s.39.

⁶ Esrar Dede, *Tezkire-i Şu’arâ-yı Mevleviyye*, [Hazırlayan:] İlhan Genç, Ankara 2000, s.210.

⁷ Ali Enver, *Semâ’-hâne-i Edeb*, İstanbul 1309, s.82; Bursalı Mehmed Tâhir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul 1333, s. 24-25; Osmân-zâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, [Hazırlayan:] Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, İstanbul 2006, C.V, s. 167-172; Bağdatlı İsmâîl Paşa, *Hediyetü’l-Ârifin*, İstanbul 1951, C.I, s.218.

düşünülebilir. Ancak çeşitli sebeplerden böyle bir eserin kaybolmuş olabileceği de gözardı edilmemelidir. Nitekim Ankaravî'nin şiirlerini hazırlarken kullandığımız yazmalardan biri olan Süleymaniye Kütüphanesi Halet Efendi Bölümü 221 numarada kayıtlı yazmada yer alan şiirler, bu ikinci ihtimali güçlendirmektedir. Zira burada yer alan 27 şiir kafiyelerine göre sıralanmıştır ve yazmanın sonu eksik olduğu için daha fazla şiiri barındırma ihtimali de söz konusudur. Bu hâliyle yazmadaki şiirlerin, bugün elimizde olmayan *Divan*'ın ilk şekli olduğu ve Ankaravî'nin çeşitli eklemelerle bu şiirleri zaman içinde müretteb bir *Divan* hâline getirdiği düşünülebilir.

Elimizde *Divan*'ın bir nüshası bulunmasa da önemli bir kısmı şiir mecmuası olan çeşitli yazmalarda tespit ettiğimiz Ankaravî'ye ait 34 şiir, onun şairliği hakkında bize önemli bilgiler sunmaktadır. Çoğunluğu Türkçe, bir kısmı Arapça, bir kısmı da mülemma tarzında Türkçe, Arapça ve Farsça karışık olarak yazılmış olan bu şiirler aşağıda tanıtılmış olan yazmalarda yer almaktadır:

1-) *Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü Nr. 221 (HE)*

Boyut (Dış-İç): 298x205 mm. – 225x150 mm. 321 varaktan oluşan bu hacimli yazmada beş farklı eser kayıtlıdır. Yazmanın 1b-179b varakları arasında Ankaravî'nin müellif hattıyla yazılmış olan *Makâsıdu'l-'Aliyye fi Şerhi't-Tâiyye* isimli eseri yer almaktadır. 180a-279b varakları arasında *Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif* adlı Mesnevî şerhinin bir bölümü *Kut'a min Şerhi'l-Mesnevî* adıyla kayıtlıdır. 280b-313a varakları arasında nesih hatla Ankaravî'nin *Cenâhu'l-Ervâh* adlı eseri, 314b-317a varakları arasında da ta'lik hatla *Tercümetü'l-Faş's-Sâdisi 'Aşar fi Beyâni'l-Hata'eyn min Risâleti Miftâhi'l-Künûz* yer almaktadır. Yazmanın 318a-321b varakları arasında ise yine ta'lik hatla ve *Münâcât* başlığı altında metin kısmında yer verdiğimiz şiirlerin 27 tanesi bulunmaktadır. Yazmanın 321. varaktan sonraki varakları kopmuş olduğundan buradaki şiirlerden sonuncusu eksiktir. Şaire ait daha fazla şiiri ihtiva ettiğini düşündüğümüz, ancak söz konusu fiziksel durumu sebebiyle bunlara ulaşamadığımız bu yazma, tespit edebildiğimiz yazmalar arasında Ankaravî'nin en fazla sayıda şiirini ihtiva eden yazmadır.

2-) *Mevlânâ Müzesi Müzelik Yazma Kitaplar Bölümü*
Nr. 87 (MM1)

Boyut (Dış-İç): 290x190 mm. – 230x148 mm. *Mecmû'a* adıyla kayıtlı olan bu yazma, müellif hattı olup 151 varaktır. Ta'liki andırır nesih hat ile yazılmıştır. İçinde Ankaravî'nin *Minhâcü'l-Fukarâ* (3b-95a), *Hucetü's-Semâ* (96b-111b) adlı eserleri, 12 tane şiiri (112a-113a) ve *Şerhu Nakşı Füsûs* (114b-151a) adlı eseri yer almaktadır. Bu mecmû'ada yer alan şiirlerin 9 tanesi HE yazmasında da vardır, üçü ise sadece burada kayıtlıdır. Şiirlerin bulunduğu son sayfa olan 113a'nın yan tarafı ciltte kesilmiş olduğu için son şiirin son beyti (veya son iki beyti) okunamamaktadır. Şiirlerin başında "از این فقیر افکنده" [=Bu düşkün fakir tarafından hallerin başında söylenmiş olan bu birkaç dağınık söz kaybolmaması için bu varakta yazıldı.] ibaresi yer almaktadır. Buradan anlaşıldığına göre Ankaravî bu şiirleri Mevlevî sülûkünün başlangıcında söylemiş ve daha sonra kaybolmaması için buraya kaydetmiştir. Mecmû'a'nın 3a varığında iki satırı silinmiş olmakla birlikte okunabilen Ankaravî'ye ait "Şeyh olduğumuz hânkâhda sâkin olan fukarâ için vakf olundu ve tekkeden çıkmamak ve nâ-ehle verilmemek şart kılındı..." şeklindeki ifadeden anlaşıldığına göre müellif bu mecmû'ayı Galata Mevlevîhânesi'nde şeyh olduğu dönemde tertip etmiş, söz konusu şiirleri de yine bu dönemde mecmû'aya kaydetmiştir. Tetimme kaydında da mecmû'anın H.1026 yılı Safer ayında Pazartesi günü gurûb vakti, İskender Paşa Zâviyesi'nde (Galata Mevlevîhânesi) tamamlandığı kayıtlıdır.

3-) *Mevlânâ Müzesi Türkçe Yazmaları Nr.2157 (MM2)*

Boyut (Dış-İç): 210x145 mm. – 159x79 mm. 63 varak olan bu yazmanın 1b-59b varakları arasında Lokmânî Dede'nin *Menâkıb-ı Mevlânâ* adlı eseri yer almaktadır. Yazmanın sonunda Mevlânâ'ya ait beş gazel, kime ait olduğu bilinmeyen 49 beyitlik mesnevî tarzında yazılmış bir şiir, 62b-63b arasında da metin kısmında verdiğimiz Ankaravî'ye ait kaside yer almaktadır. Abdülbâkî Gölpınarlı'nın 25 beyitlik bu şiirin Ankaravî'ye ait olmadığını dile getirdiği "*Rûsûhî, Mesnevî şârihi Ankaralı Rûsûhî İsmâîl olamaz; çünkü bu şiir, onun neş'e ve meşrebine uymaz...*" şeklindeki ibaresi ve

şiiirin 16. yüzyılda yaşamış Rûsûhî adlı başka bir şaire ait olduğunu söylemesi isabetli bir tespit değildir.⁸ Zira bu şiir HE nüshasında da yer almaktadır.

4-) *Mevlânâ Müzesi Türkçe Yazmaları Nr.2163 (MM3)*

Boyut (Dış-İç): 300x200 mm. – 203x130 mm. 139 varaktan oluşan bu yazmada kayıtlı olan eser, XIX. yüzyılın sonunda Mevlvî dervişi Vâsif Efendi (ö.1899’dan sonra) tarafından tertip edilen *Mecmû‘a-i Medâyah-i Mevlânâ* adlı şiir mecmû‘asıdır. Mecmû‘a, Mevlânâ ve Mevlvîlikle ilgili unsurları konu alan şiirlerden meydana gelmiştir. Mecmû‘anın bunun dışında bilinen beş yazma nüshası daha vardır. Ankaravî’nin şiirlerini hazırlarken kullandığımız bu nüsha, aralarında Aşkî, Cevrî, Esrâr Dede, Fasîh Ahmed Dede, Fehîm, Fennî, Fevrî, İzzet Molla, Kânî, Mezâkî, Mihri, Nâbî, Neşâtî, Râgıb Paşa, Sâkîb Dede, Yûsuf-ı Sîneçâk, Şeyh Gâlib, Şühûdî gibi şairlerin bulunduğu 211 şaire ait 563 manzumeyi ihtiva etmektedir. Mecmû‘anın diğer nüshalarındaki farklı şiirler eklendiğinde bu sayı 658 olmaktadır. Mecmû‘adaki şiirler genel olarak konuları ve “Mevlânâ, Mevlvî, Mesnevî, semâ, ney” gibi rediflerine göre tasnif edilerek sıralanmıştır. İçinde Mevlânâ hilyelerinin de yer aldığı mecmû‘a; kaside, musammat, gazel, kıt‘a, rubai ve beyitler şeklinde yazılmış manzumelerden oluşmaktadır. *Mecmû‘a-i Medâyah-i Mevlânâ*’nın ihtiva ettiği şiirler, MM3 nüshasının tıpkıbasımı ile birlikte yayımlanmıştır.⁹ Ankaravî’ye ait olarak metin kısmında verdiğimiz 23 numaralı şiir, MM3 nüshasının 109a-109b varagında kayıtlıdır.

5-) *Mevlânâ Müzesi Türkçe Yazmaları Nr.2454 (MM4)*

Boyut (Dış-İç): 222x140 mm. – 176x92mm. *Mecmû‘a* adıyla kayıtlı olan bu yazma, ta’likle yazılmıştır ve 99 varaktan meydana gelmiştir. Mecmû‘anın 1b-48b varakları arasında, aralarında Mevlânâ, Sultan Veled, Dîvâne Mehmed Çelebi, Şâhidî, Gavsî Dede, Nâyî Osman Dede, Enîs Dede, Sabrî, Rızâ, Neşâtî, Nâbî, Mezâkî, Dânişî, Şeyh Gâlib gibi şairlerin

⁸ Abdülbâkî Gölpınarlı, *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*, Ankara 1971, C.II s.232.

⁹ Ahmet Mermer, Ahmet Selahattin Hidayetoğlu, Mustafa Erdoğan, Neslihan Koç Keskin, *Osmanlı Şiirinde Mevlânâ Övgüleri ve Mevlvîlik Unsurları*, Ankara 2009.

bulunduğu çeşitli şahsiyetlere ait Mevlânâ ve Mevlevîliği konu alan şiirler yer almaktadır. Metin kısmında Ankaravî'ye ait olarak verdiğimiz 9. şiir de bu yazmanın 32a varağında kayıtlıdır. Yazmanın diğer bölümlerinde âyînler, Nâyî Osman Dede'nin *Mi'raciyye'si*, Rızâ'nın *Hilye-i Mevlânâ'sı* ve Ömer Fâik'in *Şerh-i Gazel-i Sâ'ib* başlıklı şerhi yer almaktadır.

6-) *Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu A 8071 (MK1)*

Boyut (Dış-İç): 242x142 mm. – 221x125mm. 77 varaktan oluşan ve ta'lik hatla yazılmış bu yazmada bir şiir mecmû'ası kayıtlıdır. İçinde çeşitli şairlerin Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili şiirleri yer almaktadır. Metin bölümünde yer alan 9. şiir bu mecmû'anın 3b varağında kayıtlıdır.

7-) *Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu A 2938 (MK2)*

Boyut (Dış-İç): 210x135 mm. 34 varaklık bu yazmanın bazı varakları rik'a bazıları da ta'lik hatla yazılmıştır. Yazma, birlikte saklanmış iki ayrı şiir mecmû'asından oluşmuştur. İçinde farklı şairlere ait şiirlerin yer aldığı yazmanın birçok varağı kopmuştur. Ankaravî'nin metin kısmı 23 numarada verdiğimiz şiiri 25a'da yer almakta ise de varak üzerinde 74a numarası vardır. Şiirin başında "*Rüsûhî Dede Şârih-i Mesnevî ya'nî Ankaravî İsmâ'il Efendi*" ibaresi kayıtlıdır.

8-) *Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 03 Gedik 18228 (MK3)*

Boyut (Dış-İç): 215x135 mm-175x105 mm. Farklı şairlere ait çok sayıda şiir ihtiva eden 104 varaklık bir şiir mecmû'asıdır. Mecmû'anın 40a varağında metin kısmında verdiğimiz 9. şiir, 73a varağında ise 23 numaralı şiir yer almaktadır.

9-) *Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz FB 497 (MK4)*

Boyut (Dış-İç): 200x140 mm. 69 varaktan oluşan ta'lik hatla yazılmış bu yazma, farklı şairlere ait şiirleri ihtivâ eden bir şiir mecmû'asıdır. Metin

kısımında yer verdiğimiz 19. şiiri yazmanın 60b varağında yer almaktadır. Bu şiir Şeyhülislâm Yahyâ'nın

*'Aşka kâbil dül mi yok şehri içre yâ dilber mi yok
Mest yok meclisde bilmem mey mi yok sâgar mı yok*

matla'ı ile başlayan gazeline nazîre olarak yazılmıştır ve yazmada bu gazelle birlikte aynı sayfada karşılıklı olarak yer almaktadır.

10-) *Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 5009/4 (MK5)*

Boyut (Dış-İç): 200x102 mm. 39 varaktan oluşan bu yazmanın 28b-37a varakları arasında bir şiir mecmû'ası yer almaktadır. Mecmû'ada murabba ve türküler, iki tuğlu paşalara yazılan bir i'lâm, berât-ı şerîf, bir risâle, Hayâlî'ye ait bir şiir mevcuttur. 33b'de Ankaravî'nin Şeyhülislâm Yahyâ'nın gazeline nazire olarak yazdığı ve metin kısmı 19. sırada yer verdiğimiz gazeliyle Yahyâ'nın gazeli karşılıklı olarak kaydedilmiştir.

11-) *Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu 06 Mil Yz A 485 (MK6)*

Boyut (Dış-İç): 194x123 mm. Bu yazma, 125 varaktan oluşan, ta'lik hatla yazılmış bir şiir mecmû'asıdır. Varakların numaralandırılmasında 10 varaklık bir atlama olmuştur, bu yüzden son varaktaki varak numarası 125 olması gerekirken 115 şeklindedir. Yazma, birçok şaire ait oldukça fazla sayıda şiiri ihtiva etmektedir. 59a'da Ankaravî'nin Şeyhülislâm Yahyâ'nın gazeline nazire olarak yazdığı ve metin kısmı 19. sırada yer verdiğimiz gazeliyle Yahyâ'nın gazeli karşılıklı olarak yer almaktadır.

12-) *Süleymaniye Kütüphanesi, Düğümlü Baba Bölümü Nr. 10 (DB)*

Boyut (Dış-İç): 220x154 mm. 16 varaktan oluşan ve ta'lik hat ile yazılmış olan bu yazmanın 1b-15b varakları arasında Ankaravî'nin *Misbâhu'l-Esrâr* adlı eseri, 16a-16b sayfalarında ise metin kısmı 21 numarada verdiğimiz şiir yer almaktadır. Şiirin üzerinde "*Nevo-Güfte-i İsmâ'ül Efendi Şârih-i Müşkilât-ı Meşnevi*" şeklinde bir başlık göze çarpmaktadır.

Şiirlerin Şekil ve Muhteva Özellikleri

Ankaravî'nin tespit edebildiğimiz şiirleri arasında 1 kaside, 29 gazel, 1 terci'-bend, 2 kıt'a ve 1 nazm bulunmaktadır.

Kaside: Tasavvufi bir muhtevaya sahip olan 25 beyitlik bu şiir, HE, MM1 ve MM2 nüshalarında yer almaktadır. MM1 nüshasındaki şiirlerin ilki olan bu kaside, şiirlerin kafiyelerine göre sıralandığı HE nüshasında ise kendisiyle aynı kafiyeye sahip gazeller arasında kaydedilmiştir. Ancak içinde Mevlânâ'yı ve Mevlevîleri metheden beyitlerle dua beyitleri bulunduğu için şekil ve muhteva bakımından kaside özelliği göstermektedir. Gölpınarlı da bu şiirin kaside tarzında rindâne bir şiir olduğunu belirtir, ancak onu 16. asırda yaşamış olan bir başka Rüsûhî'ye nisbet eder¹⁰. Kasidenin ilk 15 beytinde şair çeşitli tasavvufi konulardan bahsetmektedir. İlk beyitlerde kendisini aşk şarabının sarhoşu, irfan denizinin yüzücüsü, can âleminin seyyâhı, kudsiyet zirvesinin doğanı olarak vasıflandıran şair, iki âlemden de âzâde bir şekilde aşk fakiri ve kölesi olduğunu, din ile kayıtlı olmadığı gibi küfr ile de hor görülmediğini belirtir. Kendisini sözü şekerden daha tatlı olan kudsiyet bağının papağanı olarak niteleyen şair, karga ve çaylak tabiatlı olanların onun sözlerinden hiçbir zevk alamayacaklarını belirterek fahriyeyi çağrıştıran ifadelerle yer verir. Sonraki beyitlerde kuru iddia sahipleriyle mana ehli olanların farkına, cahillerin yalan iddialarla dünyayı ele geçirdiklerine ve meşihattan anlamadıkları halde şeyhlik tasladıklarına, sîretlerinin sûretlerine uymadığına, dünyaya esir olmamak ve ma'rifet tahsil ederek *küntü kenz* sırrını bulmak gerektiğine, vücudunda o hazineyi bulanların sıkıntıdan kurtulup gönül rahatlığına erişeceğine değinir. 16. beyit, girîzgâh beyti olarak değerlendirilebilir. 17. beyitle medhiye bölümüne geçen şair, bu bölümde Mevlânâ'yı mana ehlinin sultanı, din ve takvanın delili ve hidayet kaynağı olarak nitelendirir ve Mevlevîleri öven ifadelerle yer verir. 21. beyitle birlikte beş beyitlik dua bölümüne geçen şair kasideyi bu şekilde bitirir.

Gazeller: Metin kısmında 10'u Türkçe, 1'i Arapça, 18 tanesi de mülemma olarak yazılmış toplam 29 gazel mevcuttur. Mülemma gazellerin 10 tanesi Türkçe-Arapça-Farsça, 4'ü Türkçe-Farsça, 3'ü Türkçe-Arapça, 1 tanesi de Farsça-Arapça olarak kaleme alınmıştır. Mülemma olarak kabul ettiğimiz şiirlerden birinin sadece bir mısraı Arapça, diğerleri Türkçe; bir

¹⁰ Abdülbâkî Gölpınarlı, *a.g.e.*, C.II, s.231, 232.

diğerinin ise bir beyti Farsça öbür beyitleri Türkçedir. Diğer mülemmalarda ise farklı dille yazılmış beyitlerin sayıları birbirine yakındır.

Gazellerin beyit sayıları 5 ila 30 beyit arasında değişmektedir. 23 gazelde bu sayı 5 ila 10 beyit arasında, 6 gazelde ise 10 beyitten fazladır. Metin kısmında 30 beytine yer verdiğimiz son gazel, bulunduğu yazmanın varacağı kopmuş olduğu için eksiktir. Beyit sayısı bakımından bir gazel hacmini aşmış kasideye yaklaşırsa da muhteva olarak tasavvufî bir gazel özelliği taşımaktadır, bu yüzden de gazeller bölümünde yer almıştır.

Gazellerin ilki münâcât, ikincisi ise na't hüviyeti taşımaktadır. Diğer gazeller ise çoğunlukla tasavvufî bir muhtevaya sahiptir. Bu tür şiirlerde gördüğümüz konuların birçoğu, Rûsûhî'nin bu sûfiyâne gazellerinde de göze çarpar. "İlâhî aşk, hakîkî sevgiliden ayrı düşmenin derdi ve ona kavuşma arzusu, rind-zâhid çatışması, gönül-akıl karşıtlığı, ârif-âkıl karşılaştırması, aklın yetersizliği, nefsin, şeytanın ve hevânın tuzağına düşmemek ve nefsi aradan kaldırarak kalbi temizlemek gerektiği, tefrikadan, senlik-benlik davasından uzak durmak, gamlı gönlün sevgilinin aşkı ile rahata ermesi, âşığın ten hapsinden kurtulması gerektiği, âşıklar için visal-firkat, şeker-zehir, sevgi-kahır gibi zıt unsurların aslında aynı olduğu, sevgiliye ulaşmak isteyen âşığın cânından geçmesi gerektiği, gerçek âşığın cennete ve onun nimetlerine değil, İlâhî sevgiliye kavuşma arzusu taşıması, varlık âleminde görünüş itibarıyla Allah'tan başka bir varlığın bulunmaması" gibi konular gazelerde işlenen tasavvufî konulardan bazılarıdır.

Ankaravî'nin gazellerinde Mevlânâ ve Mevlevîlikle ilgili unsurların da önemli bir yer tuttuğu göze çarpar. Örneğin, Arapça olan 3. gazelde tasavvufî bazı konularla birlikte Mevlânâ'dan, 15. gazelde telmih yoluyla Hüsâmeddin Çelebi'den ve 23. gazelde de Mevlevîlerden, ney, def ve semâdan bahsedilir.

Gazeller muhteva açısından değerlendirildiğinde Ankaravî'nin tasavvuf ve Mevlevîlik haricinde klasik şiirin üslup ve muhtevasına uygun gazeller yazdığı da görülür. Metin kısmındaki 9. ve 22. gazeller, üslup ve muhteva bakımından bu tür gazellerdendir. Ankaravî'nin Şeyhülislâm Yahya'ya nazîre olarak yazmış olduğu 19. gazel de, tasavvufî gazellerden farklılık gösteren ve klasik üslup ve muhtevaya yaklaşan bir özelliğe sahiptir.

Buradan hareketle şairin gazellerinde muhteva bakımından tasavvufi konular ve Mevlevîlik unsurlarıyla sınırlı kalmadığı, klasik üslup ve muhtevaya uygun şiirler de yazdığı, hatta Şeyhülislâm Yahyâ'nın şiirini tanzir etmesinden hareketle, klasik şiirimiz açısından son derece önemli olan nazirecilik geleneğine de önem verdiği söylenebilir.

Tercî '-Bend: 5 bentten oluşmuş ve vasıta beyti,

Mezheb-i 'ışk içre olup pür-niyâz

Anuñ-içün eylemedüm keşf-i râz

şeklinde olan rindâne bir şiirdir. Bütün beyitleri birinci tekil kişi ağzından söylenmiş olan şiirde riya kirinden temizlenmiş ve İlahî aşk ile dolmuş bir gönlün coşkunluğu dile getirilmiştir. Aşk ile yanıp tutuştuğunu ve hayran bir halde kaldığını ifade eden şair, gönlünü Allah'ın nurlarının doğuş mahalli ve dosdoğru yolun sırlarının mahzeni, vücudunu da Allah'ın yücelik işaretlerinin hazinesi olarak vasıflandırır, nihâî sırra vakıf olduğunu söyleyerek kendini "ümmü'l-kitâb" olarak nitelendirir.

Kıt'alar: Şiirlerin arasında biri Arapça, diğeri de mülemmâ olan iki kıt'a yer almaktadır. Beyit sayıları ikiyi geçtiği için bu şiirleri kıt'a-i kebîre olarak isimlendirmek gerekir. Her iki kıt'ada da mahlas zikredilmiştir. Diğer şiirlerin birçoğunda olduğu gibi bunlarda da konu olarak tasavvufî aşk ve hakîkî sevgili işlenmiş, İlahî aşkın verdiği sarhoşlukla sevgiliye kavuşma çabası dile getirilmiştir.

Nazm: Metnini verdiğimiz şiirlerden biri nazmdır. Bu şiir, elimizdeki bilgilere göre sadece *Sefîne-i Evliyâ'* da yer almaktadır. Osmân-zâde Hüseyin Vassâf, eserinde şiiri rubâî olarak zikretse de rubâî kalıplarına uymadığı için biz bu şiiri nazm olarak değerlendirdik.

Tespit edebildiğimiz şiirlerinde Ankaravî 10 farklı aruz kalıbı kullanmıştır. En çok remel bahrini tercih eden şair, bu bahirden de en fazla *fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün* kalıbını kullanmıştır. Elimizdeki şiirlerin, 13 tanesi bu kalıpla yazmıştır. Şiirlerde kullanılan diğer kalıplar da klasik şairlerimiz tarafından çok tercih edilen kalıplardandır. Ankaravî'nin şiirlerindeki aruz kalıpları şu şekilde gösterilebilir:

BAHİR	VEZİN	Kullanılma Sıklığı	Kullanıldığı Şiir
Hezec	<i>Mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün</i>	1	28. gazel
	<i>Mef'ülü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ülün</i>	3	Nazm, 12. ve 21. gazeller
	<i>Mef'ülü mefâ'ilün mef'ülü mefâ'ilün</i>	2	3. gazel, 2. kıt'a
Remel	<i>Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>	13	2., 4., 5., 13., 14., 16., 19., 20., 22., 23., 24., 25., 29. gazeller
	<i>Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün</i>	4	Terci'-bend, 10., 11., 17. gazeller
	<i>Fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilâtün fe'ilün</i>	3	9., 26., 27. gazeller
Muzârî	<i>Mef'ülü fâ'ilâtün mef'ülü fâ'ilâtün</i>	3	Kaside, 8. ve 18. gazeller
Müctes	<i>Mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün</i>	1	15. gazel
Hafif	<i>Fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün</i>	3	6. ve 7. gazeller, 1. kıt'a
Mütekârib	<i>Fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül</i>	1	1. gazel

Şairin aruz veznini kullanırken fazla titiz davranmadığı ve bazen vezni mana uğruna feda ettiği söylenebilir. Bazı beyitlerde sayıları oldukça fazla olan imâlelerin yer alması ve bir aruz kusuru olarak görülen zihafarla da karşılaşılması, şiirin ahenginin aksamasına sebep olmaktadır¹¹.

Yine vezne uydurmak amacıyla bazı kelimelerdeki hecelerin düşürülerek kaynaştırma yapılması, diğer şairlerde olduğu gibi Ankaravî'de de karşımıza çıkan bir durumdur¹².

Şairin, bazı beyitlerde "s" harfi ile biten kelimeler Farsça izafet kurduklarında izâfet kesresinin okunuşunda vezin gereği tasarrufta bulunduğu görülmektedir. Bu durumda izafet kesresi "i" sesi yerine önceki kelimeye bitişik sakin bir "y" sesi olarak okunmaktadır¹³. Örneğin,

Ey Resûl-i Hâk güzîde-y halk nûr-ı kibriyâ

mısraında "güzîde-i halk" şeklinde okunması gereken izafet kesresi vezin gereği "güzîde-y halk" biçiminde okunmaktadır. Klasik şairlerimizde pek karşılaşmadığımız vezin kaynaklı bu tasarrufu Mevlânâ da *Mesnevî*'de

¹¹ K/7, G.6/9, G.7/11, G.21/12, G.30/8, Kıt'a 2/6, TB II/2, III/3, IV/3

¹² G.15/2, 4

¹³ G.2/1, G.7/11, G.10/5, G.11/6

zaman zaman uygulamıştır¹⁴. Kanaatimizce Ankaravî de bu konuda Mevlânâ'dan etkilenmiştir. Şair benzer bir uygulamayı,

Âzâde-i dü gîti bende'v fakîr-i 'ışkâm

mısraında (K./4) bu kez atıf vavı için yapmış, “bende vü fakîr-i ‘ışkâm” ibaresindeki atıf vavının ünlüsünü hafzederek önceki kelimeye bitişik sakin bir “v” sesi olarak “bende'v fakîr-i ‘ışkâm” şeklinde okunmasını sağlamıştır.

Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi bazı kelimelerde vezin gereği harf eklenmesi veya düşürülmesi sebebiyle bilinen okunuşların dışına çıkmış ve kelimelerin telaffuzları değiştirilmiştir¹⁵:

Mâ'ide-y 'ışkı yiyen 'âşık-laruñ

Min ba'ad dünyâya olmaz karnı aç (G.11/6)

Gel ey pîr-i muğân lutf ét bize rehber olup göster

Harâbât ehliniñ cây u maķâmât u menâzilni (G.29/4)

Aynı şekilde “kaygı, gam, keder” anlamındaki Farsça “tâse” kelimesi de vezin gereği yapısı değiştirilerek okunan kelimeler arasındadır (G.27/5). Zaman zaman Arapça beyitlerde de harf düşürülmesi veya kaynaşma sebebiyle kelimelerin telaffuzunda değişiklik yapılmıştır¹⁶:

Terânî tãmi'an yercî liķâ-ke cümlete'l-'ömri

Ĥabîbî seyyidî mevlâye iķşif merreten ernî (G.29/2)

Şiirlerinde mücerred ve mürekkebe kafiye kullanan Ankaravî'nin çoğunlukla mücerred kafiyeyle birlikte mürekkebe kafiye kullanması

¹⁴ Mesnevî'de yer alan aşağıdaki beyitler Mevlânâ'nın benzer tasarruflarına örnektir:

Sâye-i Yezdân buved bende'y Ĥudâ

Mürde-i in 'âlem ü zinde'y Ĥudâ (Mesnevî, I/424)

[=Allah'a kul olan Allah'ın gölgesi olur. O, bu âlemin ölüsü, Allah'ın dirisidir.]

Guft her yek râ be-dîn-i 'İsevi

Nâyib-i Ĥaķķ u ĥalîfe'y men tuyî (Mesnevî, I/652)

[=Her birine şöyle dedi: İsa dininde Hakk'ın nâibi ve benim halifem sensin.]

'İlm ü ĥikmet zâyed ez-loķma'y ĥelâl

'İşk u riķķat âyed ez-loķma'y ĥelâl (Mesnevî, I/1645)

[=İlim ve hikmet helal lokmadan doğar; aşk ve merhamet helal lokmadan olur.]

¹⁵ G.18/1, G.21/3, G.21/5.

¹⁶ G.5/6, G.7/3, G.14/7, G.30/14-21, Kır'a 2/6.

çeşidini tercih ettiği, mukayyed ve müesses çeşidine ise daha az yer verdiği görülmektedir¹⁷. Şiirlerin kafiye çeşitleri şu şekilde gösterilebilir:

MÜCERRED	Mücerred	Kaside, 1., 2., 8., 9., 17., 18., 19., 21., 23., 24., 29. gazeller, nazm
MÜREKKEB	Mürdef	4., 5., 6., 7., 10., 11., 12., 14., 15., 16., 20., 22., 25. gazeller, terci'-bend, 1. ve 2. kıt'alar
	Mukayyed	13., 26. ve 28. gazeller
	Müesses	3. ve 27. gazeller

Ankaravî'nin, zaman zaman kafiye bulmakta zorlandığı ve örneğin “felevât / kubbât/şadaqât/gafelât/derecât/şübehât/şehevât...” gibi “-ât” çokluk ekini veya “sâkirîn/ şâribîn/kâmilîn/fâsıkîn/kâtimîn” gibi “-în” çokluk ekini almış olan ve bu ek dışında ses benzerliği bulunmayan kelimelerle kafiye kurduğu görülmektedir. Bu ise îtâ-yı celî olarak adlandırabileceğimiz bir kafiye kusurudur. Şairin yine kafiyeyi tutturmak için “şarḥ (صرح)” kelimesini “şarḥ (صرخ)” şeklinde yazdığı (G.13/2) ve kelimenin imlâsında değişiklik yapmaktan çekinmediği görülür.

Şair, mısra sonlarındaki ses benzerliğini sağlamak için kafiyenin yanında nadiren rediflere de yer vermiştir. Rediflerin bazen aynı görevdeki eklerle [ma'zürdur/mebrürdur (G.16); Hudâ'yuz/velâyuz/cüdâyuz (G.21); işretkede-müzdür/dedemüzdür/anamuzdur (Nazm)], bazen de “**kat kat** (G.9); **olmuşam** (Terci'-bend/ III. bend) örneklerindeki gibi kelimelerle sağlandığı görülür. Bazı rediflerde ise aynı görevdeki ekler ve kelimeler bir arada kullanılmıştır: **-dur dilüm** (Terci'-bend/IV. bend); **-um bugün** (Terci'-bend/ V. bend). Şairin redif olarak Türkçe kökenli ek ve kelimeleri tercih ettiği, istisna olarak sadece 24. gazelde Farsça “şudem” kelimesini redif olarak kullandığı görülmektedir.

¹⁷ *Mücerred kafiye*, sadece revî harfî ile yapılan kafiyedir. *Mürekkab kafiye* ise birden fazla ses benzerliğine dayanan kafiyedir. Müretteb kafiyenin *mürdef*, *mukayyed* ve *müesses kafiye* olma üzere üç çeşidi vardır. *Mürdef kafiye*, ridf harfinin (reviden önceki â, î, û harfleri) bulunduğu kafiyedir. *Mukayyed kafiye*, kayd harfinin (reviden önce bulunan ridf dışındaki harfler) bulunduğu kafiyedir. *Müesses kafiye* ise te'sîs harfinin (revî ile arasında harekeli bir harf bulunan elif harfî) bulunduğu kafiyedir. Bk. M.A.Yekta Saraç, *Klâsik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye*, İstanbul 2012, s.272.

Şiirlerin Dil ve Üslup Özellikleri

Elimizdeki şiirlerden hareketle Ankaravî'nin dil ve üslubu ile ilgili bazı tespitler yapmak mümkündür. Şairin şiirlerini çoğunlukla Türkçe olarak yazdığı, iki şiirde Arapçayı kullandığı, mülemma olarak kaleme alınmış şiirlerin de oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu tür şiirlerde şairin Arapça, Farsça ve Türkçe'ye hakim olduğu ve bu üç dilin imkânlarını şiirlerinde başarıyla kullandığı göze çarpar. Çoğunlukla tasavvufi konuları ele alan şiirlerin dilinin konuya uygun olarak zaman zaman ağırlaştığı, Türkçe beyitlerin önemli bir kısmında Arapça ve Farsça kelime-lerin yoğun şekilde kullanıldığı, zaman zaman da

*Yā Rab be-ḥaḫḫ-ı sırr-ı sulṭān-ı her dü kevneyn
Yā Rab be-ḥaḫḫ-ı berr-i cān-ı şeh-i velāyet (K/23)
Mey-ḥ^vāre-i meyhāne-i mestān-ı Hudāyuz
Mestāne-i peymāne-i merdān-ı Hudāyuz (G.21/1)*

örneklerinde olduğu gibi dilin uzun tamlamalarla yüklü bir hâle geldiği görülür. Ancak bazı beyitlerde daha sade bir dil ve üslub kullanıldığı da göze çarpar (G.1/6, 7; G.5/1). Divan şiirinde sıkça kullanılan teşbih, mecaz, tezat, istiare gibi sanatların Ankaravî'nin şiirinde de başarıyla kullanıldığı, şairin

*Ḥüsām-ı dīn olayidi Rüsūḫī-i bī-fer
Eger özin sözi gibi édeyidiñ teşḫīz (G.15/5)*

beytinde olduğu gibi zaman zaman tevriyeli bir anlatıma başvurduğu, bazen de

*Ey gönül gel bu cihāndan yürü var sen kes eli
Var anuñ her bir umürında niçe biñ keseli (G.26/1)*

örneğindeki gibi cinas sanatının imkânlarından faydalandığı göze çarpar. Tarsî sanatı da şairin ahengi sağlamak için başvurduğu söz sanatlarından biridir:

*Ḳalbini pāk étmeyen görmez cemāl-i vaḫdeti
Nefsini ḫāk étmeyen bulmaz kemāl-i rif'ati (G.29/1)
Niçe bir içmeyesün bezm-i İlähî'den şarāb
Niçe bir açmayasun rüy-ı ḫaḫīḫatden niḫāb (G.5/1)*

Şiirin ahenginin zaman zaman söz ve ses benzerliklerinden faydalanılarak sağlandığı, bazı beyitlerde ise musammat gazellerde olduğu gibi iç kafiyeye başvurulduğu, hatta metin kısmında yer alan ikinci kıt'anın tamamının bu yolla kaleme alındığı görülür:

*Ber-der iken der-ber étdi dilberüñ
Ey Rüsühî saña bu devlet yeter (G.17/5)*

*Bir cur'a meye bezl éderüz varumuzu hep
'İşretkedeyüz bâde-ğoruz ehl-i şafâyuz (G.21/9)*

*Geh 'âbid ü geh zâhid ü geh nâşih-ı sır-gü
Geh şüfî vü geh şâfî vü geh bi-ser ü pâyuz (G.21/12)*

*Mağrür-ı devlet ola mesrür-ı şehvet ola
Mağhür-ı Hâzret ola ol ğic-i bî-ğamiyyet (G.8/9)*

Âyet ve hadis iktibaslarıyla tasavvufi ıstılahlar da Ankaravî'nin şiirlerinde sıklıkla karşımıza çıkan unsurlardır. Bilhassa tasavvufi şiirlerde sıklıkça rastladığımız "Küntü kenzen mahfiyyen fe-ağbaptü en u'rafe fe-ğalakütü'l-ğalka li-u'rafe bih [=Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim ve mahlûkâtı yarattı.]" kudsî hadisi şiirlerde sıkça zikredilmektedir:

*Yevme tüblâ es-serâyir küllühâ yâ ihvetî
Yevme lâ yenfa'u şey'ün ğayra şıdkı'l-hâlişin (G.25/16)*

*Tağşil-i ma'rifet kıl bul sırr-ı küntü kenzi
Güşünde eyle mengüş sözüm saña naşîhat (Kaside/14)*

*'İllet-i ğäyiyedür zât-ı laţifün 'âleme
Dédi Levläke senin şân-ı şerifünde Hudâ (G.2/4)*

*Rüy-ı sırr-ı men 'aref râ bîn dilâ der-zât-ı hod
Leyse fî miclâ-ke mer'ıyyün sive'l-vechi'l-mübîn (G.25/18)*

*Bi'şneved ğuş-ı ü nidâ-yı Elest
Bi-reved hüş-ı ü bedîn nağamât (G.7/12)*

Şairin az da olsa deyimlere başvurduğu ve "el kesmek (G.26/1), yüz göstermek (G.21/4), gam yemek (G.16/2), gönlü (hâtır) açılmak (G.19/2), dağ üstü bağ olmak (G.22/5)" gibi deyimleri kullandığı da görülür.

Elimizdeki şiirleri değerlendirirken mutlaka dile getirilmesi gereken noktalardan biri, Mevlânâ'nın ve Mesnevî'nin bu şiirler üzerindeki etkisidir. Yukarıda kısaca değindiğimiz bu etki, kimi zaman bazı mısraların

lafız ve mana olarak *Mesnevî*'dekilerle birebir benzerlik göstermesi şeklinde ortaya çıkabilmektedir. Mesela Ankaravî'nin

*Lîk bes İblîs-i 'ârif-rûy hest ender cihân
Fî şîfâtî'l-mürşidîne'l-müflisîne min yakîn (G.26/12)*

[=Fakat kesin olarak iflas etmiş mürşitlerin sıfatları konusunda/sıfatlarını gösteren cihanda ârif yüzlü nice İblis vardır.] şeklindeki beytinin ilk mısraı, *Mesnevî*'nin aşağıdaki beytinin ilk mısraı ile oldukça benzerdir:

*Çün besî İblîs-i âdem-rûy hest
Pes be-her destî ne-şâyed dâd dest (Mesnevî, I/316)*

[=Mademki insan yüzlü nice İblis vardır, öyleyse her ele el vermek yaraşmaz.]

Ankaravî'ye ait yeni şiirler gün yüzüne çıktıkça şairdeki *Mesnevî* etkisinin daha açık bir şekilde ortaya konacağı muhakkaktır.

Tenkitli Metinle İlgili Bazı Hususlar

1. Metnini verdiğimiz şiirler, şairin farklı yazmalarda bulunan şiirlerinin bir araya getirilmesi ile ortaya çıkmıştır. Bazen bir şiire birden çok yazmada rastlanmış, metin kurulurken şiirin yer aldığı bütün yazmalar dikkate alınmıştır.

2. Şairin, Mevlânâ'yı övmek amacıyla yazdığı ve Esrâr Dede'nin altı beytini aktararak bizi haberdar ettiği kasideye, nâ-tamâm olduğu ve yayımlanmış bulunduğu için metnini verdiğimiz şiirler arasında yer verilmiştir¹⁸.

3. *Tasavvufî Şiir Şerhleri*¹⁹ adlı eserde, Âyînezâde Muhammed Şemseddin Sirozî (ö.1689) tarafından şerhedilmesi dolayısıyla konu edilen ve İsmâîl-i Ankaravî'ye ait olarak gösterilip metni verilen

*Ey ki 'âlemden haberdârum déyen dünyâ nedür
Bugününün yarını bilmezsin eger dün yâ nedür*

matla'lı gazel de Ankaravî'ye ait olmama ihtimali bulunduğundan metin kısmına dâhil edilmemiştir. Zira aynı gazelin Küçük Hâfız Mustafa Efendi

¹⁸ Esrar Dede, *a.g.e.*, s. 211.

¹⁹ Ömür Ceylan, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, İstanbul 2000, s.40, 91.

tarafından şerhini ihtiva eden ve Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan Bölümü 137/2 numarada kayıtlı bulunan bir yazmanın başında, Rüsûhî hakkında bilgi vermek amacıyla *Kınahzâde Hasan Çelebi Tezkiresi*'nde yer alan Sofyalı Süleyman Rüsûhî'ye ait biyografik bilginin aynen kaydedildiği görülmektedir²⁰. Ayrıca British Library'deki Türkçe yazmaların kataloğunu hazırlayan Charles Rieu da söz konusu kütüphanede Add. 7904 arşiv numarasıyla kayıtlı bir nüshası bulunan Âyînezâde şerhini tanıtırken, gazelin yine Süleyman Rüsûhî'ye ait olduğunu belirtmektedir²¹. British Library'deki bu yazmada gazelin hangi Rüsûhî'ye ait olduğuna dair bir bilgi yer almamaktadır. Sadece şerhin başında "*Zamân-ı sâlifin kâmil-i ercümendi merhûm Rüsûhî Efendi'nin birkaç manzûm kelimat ile îrâd ettiği su 'âlâtın cevâb-ı bâ-savâbı dakâyık bilmege ve hakâyık fehmi etmeğe mütevakkıf olduğundan....*" şeklinde bir ibâre yer almaktadır ki şerhin Atatürk Kitaplığı OE_Yz_1464 numarada kayıtlı başka bir nüshasında da bulunmaktadır. Rieu, bu ibareye dayanarak gazelin Süleyman Rüsûhî'ye ait olduğuna hükmetmiş olmalıdır. Biz de gazelin şairi hakkında temkinli davranmak gerektiğini düşünmekteyiz. Ayrıca iki farklı kişi tarafından şerhe değer bulunan böyle önemli bir şiirin Ankaravî'nin biyografisinden bahseden kaynaklarda ve şiir mecmualarında yer almaması da bizi temkinli davranmaya sevkeden bir başka durumdur.

4. Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu A 4453/1 numarada kayıtlı bulunan ve çoğunlukla 16. yüzyıl şairlerine ait şiirleri ihtiva eden mecmuanın 126b numaralı varlığında yer alan,

Geh vefâ gâhî cefâ evzâ'-ı cânân muhtelif
Geh bahâr u geh hazân âşâr-ı devrân muhtelif

matlâlı şiir, hangi Rüsûhî'ye ait olduğu tespit edilemediği için bu çalışmada yer almamıştır.

²⁰ Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan Bölümü, Numara: 137/2, vr.1b.

²¹ Rieu, Charles, *Catalogue of The Turkish Manuscripts in The British Museum*, Osnabrück: Otto Zeller Verlag, 1978, s.255.

KAŞİDE*

Mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün

- ¹. Ser-mest-i cām-ı 'ışkâm hayrân-ı beng-i vahdet
Velhân-ı vādî-i şevk reyyân-ı âb-ı vuŝlat
- ². Sebbâh-ı baħr-ı 'irfân seyyâh-ı 'âlem-i cân
Miftâh-ı 'arş-ı Raħmân mışbâh-ı küll-i zulmet
- ³. Ŗanma ki büm-ı ŝümem olam ħarâba mâyil
Ŗehbâz-ı evc-i ħudsem ŝaydum-durur ħaħîħat
- ⁴. Âzâde-i dü ħitî bende'v faħîr-i 'ışkâm
Ne dîn ile muħayyed ne küfr ile mümaħħat
- ⁵. Ne keşf ü ne kerâmet ne zühd ü ne 'ibâdet
Ne ħavf-ı nâr-ı düzaħ ne ħod recâ-yı cennet
- ⁶. Tûħî-i bâĝ-ı ħudsem nuħkum şekerden aħlâ
Zevħını ŝuyamaz anuñ zâĝ u zaĝan-ħabî'at

* HE: 319a; MM1: 112a; MM2: 62b-63b.

¹ Aşk kadehinin sarhoşu, vahdet esrarının hayranıyım; şevk vadisinin ŝaŝkınyım, vuslat suyuna kanmıŝım.

² İrfan denizinin yüzücüsü, cân âleminin seyyâhıyım; Allâh'ın arŝının anahtarı, bütün karanlıkları aydınlatan kandilim.

HE nüshasında 2b mısraı yoktur.

³ Benim harabeleri seven uğursuz bir baykuŝ olduĝumu sanma, avı hakikat olan kudsiyet zirvesinin doĝanıyım.

⁴ İki âlemden de âzâdeyim, ancak aşkın fakiri ve kölesiyim; ne din ile kayıtlıyım ne de küfr ile hor görülmekteyim.

⁵ Ne keŝfim ne de kerâmetim, ne zühdüme ne de ibadetim var. Ne cehennem ateşinden korkum ne de cennet ümidim var.

5b nâr-ı: nâr u HE, MM2

⁶ Kudsiyet baĝının papaĝanıyım, sözüme şekerden daha tatlıdır. Ancak karga ve çaylak tabiatlı olanlar ondan zevk almazlar.

6a aħlâ: a'lâ MM2

- ⁷. Ger ehl-i ma'nî iseñ ehlen ve merħaben lek
V'er ehl-i da'vî iseñ beynî ve beynek elbet
- ⁸. Da'vâ-yı kâzib ile tıtdı cihânı cühhâl
Her biri şeyh-i 'âlem bilmez nedür meşîhat
- ⁹. Şüretde Hızır u İlyâs sîretde azlem-i nâs
Ahvâlî ğadr ü vesvâs ef'âlî mekr ü hîlet
- ¹⁰. Destârı kûbbe deñlü yok dîni ħabbe deñlü
Ĥubbı libâs ü cûbbe ħıl'at aña ħadî'at
- ¹¹. Ey şayd-ı kayd-ı şehvet vâbeste-i riyâset
Mağrûr-ı keyd-i şeytân maħmûr-ı câm-ı ğaflet
- ¹². Olduñ esîr-i dünyâ ħalduñ faķîr-i 'uķbâ
Sevdâ-yı sûd éderken sermâyeñ oldu ğâret

⁷ Eğer mana ehli isen hoş geldin, safalar getirdin; ancak iddiâ ehli isen aramız açıl-sın/ilişkimiz kesilip aramızda hiçbir bağ kalmasın.

MM1 nüshasında 7b mısraının sonuna "البت القطع" [elbet: el-kaṭ'] ibaresi not düşül-müştür. Arapçada "kesmek, koparmak, yerine getirmek, ayarlamak, kurmak, karar vermek" gibi manalara gelen "البت" kelimesiyle aynı kökten olan "البتة" kelimesi, "kesinlikle, kat'iyyetle, tereddüdü ve geri dönüşü olmayacak şekilde" gibi manalarda kullanılır. Kelimenin bu anlamıyla, Arapçada "kesmek, kesip koparmak, ikiye ayır-mak, yarmak, ikiye bölmek, ilişkileri kesmek, bozuşmak" gibi anlamlara gelen "فَطَع" köküyle anlamca bağlantısı açıktır. Bu durumda beyit, "Eğer mana ehli isen hoş gel-din, safalar getirdin; ancak dava ehli isen aramız açıl-sın, ilişkimiz kesilsin, aramızda hiçbir bağlantı kalmasın." gibi bir manaya gelmektedir.

⁸ Cahiller yalan iddiâ ile cihanı ele geçirdiler; her biri âlemin şeyhi geçinir, fakat şeyhliğin ne olduğunu bilmez.

⁹ Görünüşte Hızır ve İlyas, ahlak yönünden ise insanların en zalimidir. Tavırları hainlik ve vesvese, davranışları ise hile ve düzendir.

9b Ahvâlî: Ahvâl-i HE // ef'âlî: ef'âl-i HE

¹⁰ Sarığı kûbbe kadardır, ancak tahıl tanesi kadar dini yoktur. Sevgisi cûbbe ve elbisedir, oyun ve hile kaftanıdır.

¹¹ Ey şehvet tuzağına yakalanmış, makam ve mevki sevdasına düşmüş olan; şeytanın tuzağı ile kandırılmış ve gaflet kadehinden sarhoş olan!

¹² Dünyaya esir oldun ve ahiretin fakiri olarak kaldın, kâr etmeyi isterken sermayen yağmalandı (aslı kıymet ve değerini yitirdin).

- ¹³. Nûş ét mey-i maḥabbet tâ cûşa gele cânũñ
Tekmâl-i mertebet kıl añla nedür hüviyyet
- ¹⁴. Taḥşîl-i ma'rifet kıl bul sırr-ı *küntü kenzi*
Güşũnda eyle mengüş sözüñ saña naşîhat
- ¹⁵. Künc-i vücũduñ içre ol genci bulduñ ise
Érdũñ ğınâ-yı câna gitdi 'anâ vü miḥnet
- ¹⁶. Bildüm rumüz-ı kenzi bedr-i münîr-i lâhût
Mîhr-i sipîhr-i nâsût şadr-ı serîr-i ḳurbet
- ¹⁷. Sulţân-ı ehl-i ma'nâ Monlâ-yı Rüm a'nâ
Bürhân-ı dîn ü takvâ ser-çeşme-i hidâyet
- ¹⁸. Dürr ü cevâhir olur bî-şübhe seng-rîze
Ednâ mürîdi anuñ ger eyler ise himmet
- ¹⁹. Ser-defter-i ma'ânî evlâd-ı zü'l-fiḥâmı
Ḥuddâm-ı bâ-kirâmı fihrist-i vecd ü ḫâlet
- ²⁰. Şerḫ ü beyâna gelmez aḫvâl-i Mevlevîler
Bilmek dilersen anı bir ehle eyle ḫıdmet

¹³ Aşk şarabından iç de gönlün coşsun. Makamları tamamla ve hakikatin/varlığın mahiyetinin ne olduğunu anla.

¹⁴ Marifet tahsil et ve "küntü kenzi" sırrını bul. Sözüñ sana nasihattir, kulağına (onu) küpe et.

14b Güşũnda: Güşũña HE

¹⁵ Vücũdunun bir köşesinde o hazineyi bulursan gönül zenginliğine erersin, zorluk ve sıkıntı gider.

¹⁶⁻¹⁷ Hazinenin remizlerini anladım. Ulûhiyyetin parlak dolunayı, beşeriyet göğünün güneşi, (Hakk'a) yakınlık tahtının reisi, mana ehlinin sultanı, yani Hazret-i Mevlânâ, dînin ve takvânın kesin delili ve hidayetin kaynağıdır.

¹⁸ Eğer onun en değersiz müridi himmet ederse çakıl taşı (bile) inci ve mücevher olur.

¹⁹ İtibarlı ve şahsiyet sahibi çocukları, manalar âleminin en önde gelenleridir. Saygın ve değerli hizmetçileri vecd ü hâlin (kendinden geçme ve manevî hazlara ermenin) temsilcisidir.

19b fihrist-i: ser-mest-i MM2

²⁰ Mevlevîlerin durumlarını açıklayıp anlatmak mümkün değildir, eğer onu öğrenmek istiyorsan ehil olan birinin hizmetine gir.

- ²¹ . Şāhā vü kār-sāzā ol ḥazretūn ḥaḳı-çün
Daḥı kelāmı ḥaḳḳı k'oldur sirāc-ı ümmet
- ²² . Yā Rab şu dīde ḥaḳḳı 'ışḳuñla aḳa eşki
Yā Rab şu sīne ḥaḳḳı şevḳuñla éde ülfet
- ²³ . Yā Rab be-ḥaḳḳ-ı sırr-ı sultān-ı her dü kevneyn
Yā Rab be-ḥaḳḳ-ı birr-i cān-ı şeh-ı velāyet
- ²⁴ . Yā Rab be-ḥaḳḳ-ı ḥükm-i *er-rāsihīne fi'l-'ilm*
Ḳuluñ Rüsühî'ye vér 'ilm ü kemāl ü ḥikmet
- ²⁵ . Vuşlatdan ırma cānın 'ışḳuñla ḳıl cenānın
Zikrūñle ḳıl dehānın luṭfuñdan eyle rahmet

²¹ Ey (hüküm sahibi olan ve işleri çekip çeviren) Allah'ım! Mevlânâ Hazretlerinin ve onun ümmet için bir kandil olan sözünün hakkı için...

²² Ey Rabb'im! Senin aşkınla gözyaşı dökken şu göz hakkı için ve senin arzuna âşınâ olan şu göğüs hakkı için...

22b éde: bula MM2

²³ Ey Rabb'im! Her iki âlemin sultanının sırrı hakkı ve velâyet şâhının ruh güzelliğinin hakkı için...

23a sırr-ı: pîr-i MM1

²⁴ Ey Rabb'im! *Er-rāsihīne fi'l-'ilm* [=İlimde derinleşmiş olanlar] hükümünün hakkı için kulun Rüsühî'ye ilim, kemâl ve hikmet ver.

Er-rāsihīne fi'l-'ilm ibaresi Kur'ânda iki yerde geçmektedir: "...*Ve mā ya'lemü te'vîlehü ille'llāhü ve'r-rāsihūne fi'l-'ilmi yekülüne âmennā bihi küllün min 'indi Rabbınā [=Oysa onun gerçek manasını ancak Allah bilir. İlimde derinleşmiş olanlar, 'Ona inandık, hepsi Rabbimiz katındandır.' derler.]*" (3 Âl-i İmran 7). / "*Lākini'r-rāsihūne fi'l-'ilmi minhüm ve'l-mü'minüne yü'minüne bimā ünzile ileyke ve mā ünzile min ḳablke... [=Fakat onlardan ilimde derinleşmiş olanlar ve müminler, sana indirilene ve senden önce indirilene iman ederler.]*" (4 Nisâ 162).

²⁵ Onun cānını vuslattan uzaklaştırma, gönlünü aşkınla doldur, ağzını zikrinle beraber eyle, lutfundan (ona) rahmet et.

ĠAZELLER

22

Fe'ülün fe'ülün fe'ülün fe'ül

- ¹. İlähî қаpuñdur dile mültecā
Derūnumda қoma benim mā-sivā
- ². Beni benlūgūmden ҳalāş ét ebed
Ki tā olmayam ben baña mübtelā
- ³. Kerīmā Raḥīmā cihān-perverā
Beni ҳалқа étme esīr ü gedā
- ⁴. Zi-jeng-i ḥalāynḥ dilem kun şafā
Ki tā ne'ngerem men be-cuz tū Hudā
- ⁵. Çi bāşed eger ber men-i derdmend
Nümāyi ruḥet rā kunī luṭfhā
- ⁶. Çü sensin қamunuñ penāhı hemān
Ne var luṭfuñ olsa baña reh-nümā
- ⁷. Қoma āb u gilde bu cān u dili
Bolay ki olalar saña āşinā

²². HE: 318a.

B: Münācāt

¹ Allah'ım, gönlün sığınağı senin kapındır. Benim gönlümde senden gayrı hiçbir şey bırakma.

² Kendime mübtelâ olmamam için beni sonsuza kadar benliğimden kurtar.

³ Ey cömertlik sahibi ve merhametli olan, cihânı besleyen (Allah'ım)! Beni yaradılmışların esiri ve kulu yapma.

⁴ Allah'ım, yaratılmışların/varlık âleminin kirinden gönlümü temizle ki senden başka birine meyletmeyeyim.

⁵ Eğer dertli olan bana yüzünü gösterip iyilik ve ihsanlar edersen bundan ne çıkar!

⁶ Herkesin sığınağı sadece sensin, lutfun bana kılavuz olsa ne olur!

⁷ Bu can ve gönlü su ve balçıkta bırakma, belki sana âşinâ olurlar.

⁸. *Merā ez-dü ‘ālem vişālet bes-est*
Bi-der in ğuṭā rā bi-dih ān ‘aṭā

⁹. *Zi-bī-derdiyēt dil ‘aceb çün ziyed*
Zi-derdet dilem rā hemişe devā

¹⁰. *Rūsūhī faķire bu devlet yeter*
Ki dāyim yoluṇda ola ol fenā

2

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

¹. *Ey Resūl-i Hāķ güzide-y halk nūr-ı kibriyā*
Şāh-ı ādem māh-ı ‘ālem bihterīn-i enbiyā

². *Nāzenīn-i mürselīn ü ber-güzīn-i kāmīlīn*
Şadr-ı bedr-i aşfiyā vü nūr-ı çeşm-i evliyā

³. *Sensin ol şems-i zıyā-güster ki nūr-ı pākūne*
Hāķ kaşem édüp dédi ve’ş-Şemsü dahı ve’d-Duhā

⁴. *‘İllet-i ğāyiyedür zāt-ı laṭīfün ‘āleme*
Dédi Levlāke seniñ şān-ı şerīfünde Hūdā

⁵. *Bir güneh-kāram ki kıldum ilticā dergāhuṇā*
Yā şefī‘a’l-müzribīn mā lī sivā-ke mültece

⁸ Sana kavuşmam benim için iki âlemden de daha iyidir; bu perdeyi yırt ve o ihsanı ver.

⁹ Gönül senin derdin olmadan acaba nasıl yaşar? Senin derdin gönlüm için her zaman devâdır.

¹⁰ Zavallı Rūsūhī’ye senin yolunda daima fânî olması devlet olarak yeter.

². HE: 318a.

¹ Ey Hakk’ın elçisi, insanların seçkini ve Yüce Allah’ın nûru! İnsanların sultanı, âlemin ayı, peygamberlerin en erdemlisi!

² Elçilerin naziği ve olgun kişilerin seçkini; ihlas sahiplerinin dolunayı ve önderi, velilerin gözünün nuru!

³ Sen, Allah’ın “ve’ş-Şems” ve “ve’d-Duhā” diyerek tertemiz nûru için yemin ettiği ışık saçan güneşsin.

⁴ Güzel şahsiyetin âlemin yaratılmasının asıl sebebidir. Allah, senin şerefli adın için “Levlāke” dedi.

⁵ Ben, senin dergâhına sığınmış olan bir günahkârım. Ey günahkârlara şefâat eden, bana senden başka sığınak yoktur.

- ⁶ *Qad taḥaṣṣantü ileyke hāriben min fūrkatik
Ḥuḏ yedī ve neccinī min hecrike yā ḡe'l-'atā*
- ⁷ *Maḥrem-i Hak'dur ḥarīm-i şer'îne ḥürmet kılan
Maḥrem-i Ka'be-i küyuñ buldı çün yüz biñ şafā*
- ⁸ *Her ki ber-şer'et ne-refte reh ne-burde ber-İlāh
Her ki ḥük-m-i tū girifte yäfte 'izz ü 'alā*
- ⁹ *Bu Rüsühî derdmendi koma fūrkatde esir
Vuşlatuñ gencinesin eyle aña bezl ü şehā*

3

Mef'ülü mefā'ilün mef'ülü mefā'ilün

- ¹ *Qad uḥrikati'd-dünyā min nāri süveydānā
Fe'l-'ālemü 'atşānū li-mā'i ḥumeyyānā*
- ² *Men kāne lehü 'ışkun fe'l-ḳalbü lehü me'vā
Men kāne lehü 'aklün fe'l-bu'dü lehü 'anā*
- ³ *Men kāne lehü ḳalbün yestebşirü 'an Ḥaḳḳın
Fe'l-yuşğı bi-sem'i's-sır mā ḳāle lehü'l-Mevlā*
- ⁴ *Men kāne lehü rūḥun yesteskirü 'an Rabbih
Fe'l-yahşurü ve'l-yeşrab fī meclisi Mevlānā*

⁶ Senin ayrılığından kaçarak sana sığındım. Ey başış ve ihsân sahibi, elimi tut ve beni ayrılığından kurtar.

⁷ Senin şeriatının gereğini yerine getiren Allah'a yakındır. Senin Ka'be gibi olan sokağının mahremi (senin yakınında bulunanlar), mutluluğa ererler.

⁸ Senin yolunda yürümeyen kimse Allâh'a giden bir yol bulamaz; senin hükmüne sarılan ise izzet ve yücelik bulur.

⁹ Bu dertli Rüsühî'yi ayrılıkta esir bırakma, sana kavuşma hazinesini ona cömertçe bol bol ver.

³ MM1: 112a.

¹ Dünya, bizim kara sevdâmızın ateşinden tutuştu. O yüzden âlem şevkimizin/ateşimizin suyuna susamıştır.

² Kimin aşkı varsa kalp onun için sığınaktır; kimin akli varsa sevgiliden uzaklaşmak onun için işkencedir.

³ Kimin kalp gözü açıksa Hak nûruyla bakar; sır kulağı ile Mevlâ'nın söylediklerine kulak ver.

⁴ Rûhu olan kişi Rabbinin aşkıyla sarhoş olur; gelsin ve Mevlânâ'nın meclisinde (aşk şarabından) içsin.

- ⁵ *Yā ḳalbe Rūsūḫiyyi fi'l-‘ışķı ke-Mevlānā*
Hel ebşara fi'l-‘ālem insānūke insānā
- ⁶ *El-vaḫdetü bustānī ve'l-ma‘rifetü şānī*
Ve'l-vuşlatü nedmānī fi'l-ḳurbeti ev ednā

4

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- ¹ İftirāk-ı yārdan gūyā [ki] çeşmüm pür-seḫāb
 İhtirāk-ı nār-ı şevķiyle derūnumdur kebāb
- ² Hālet-i derd-i derūnum yazsalarđı ins ü cin
 Biñde biri anuñ olaydı niçe yüz biñ kitāb
- ³ Sırr-ı ‘ışķı nice fehmi eyleye dānişmend-i dīn
 Ki anuñ dersinde yoķdur hem su’āl ü hem cevāb
- ⁴ *Eyyühe’l-‘uşşāk ḳümü ve’nzurü hāze’l-cemāl*
Ḳad bedā fī külli şey’in rāfi’an setre’l-ḫicāb
- ⁵ *Ger bi-bīnī in ḫaķīķat ‘ārif-i yek-tā tuyī*
Ger ne-bīnī ‘āriyet kun dīde ez-ehl-i lübāb

⁵ Ey aşķta Mevlānā gibi olan Rūsūhī’nin kalbi! Senin gözbebeğin dünyada (böyle) bir insan gördü mü?

⁶ Vahdet benim bahçem, ma‘rifet ise şanımdır; vuslat *ev ednā* [=yahut daha az] yakınlığında benim sırdaşımdır.

Ev ednā ibaresi Necm Suresi 12. ayetten muktebestir: *Fe-kāne ḳābe ḳavseymi ev ednā* [= (Peygambere olan mesafesi) iki yay aralığı kadar, yahut daha az oldu.] (53 Necm 12).

⁴ HE: 318a.

¹ Sevgiliden ayrı kaldığımdan dolayı gözüm sanki (yağmur yüklü) buluttur. Onun aşķ ateşinin yakıcılığıyla gönlüm kavrulmaktadır.

² İnsanlar ve cinler, gönül derdimin hālını yazsalarđı, onun binde biri yüz binlerce kitap olurdu.

³ Din bilgini aşķın sırrını nasıl anlayabilir? Zira onun dersinde ne soru vardır ne de cevap.

⁴ Ey âşıkla kalkın ve bu cemāle bakın; perdeyi kaldırıncı her şeyde o zāhir oldu.

⁵ Bu hakikati görüyorsan eşi benzeri olmayan bir ârifisin. Eğer görmüyorsan seçkin kişilerin/batın ehlinin gözüyle bak.

- ⁶. *‘Ārifān ez-cām-ı eṣyā ḥorde meyhā-yı Elest*
‘Āqılān rā in maẓāhir mī nümāyed çün serāb
- ⁷. Cümlede Ḥaqq’ı görürler ‘ārif-i yek-tā olan
‘Āqıl olanlar éderler bu şühûda irtiyāb
- ⁸. Ey Rüsûhî sırr-ı vahdet söylemek ehle yarar
Ehl olmayanda bu söz *el-cevāhir fi’l-kilāb*

5

Fā’ilātün fā’ilātün fā’ilātün fā’ilün

- ¹. Niçe bir içmeyesün bezm-i İlâhî’den şarāb
Niçe bir açmayasun rüy-ı ḥaqqîkatden niķāb
- ². Niçe bir nefis ü hevānuñ dāmına rām olasun
Murg-ı rûḥuñ ḥabs-i tende éde dāyim ıztırāb
- ³. Gele inşāf édelüm bir ‘āşıkā lāyık mıdur
Emrini ma’sûķınıñ tutmaya éde ictināb
- ⁴. *Āh ez-în nefis-i pelīd ü şüm u bî-tedbîr ü rāy*
Ādemî rā bāz dāred ez-ṭarîķ-ı pür-şavāb
- ⁵. Nefsüni ref’ ét aradan tā bulasun Rabb’üni
Kendü nefsüñdür vuşül-i Ḥaqq’a dāyim sedd-i bâb

⁶ Ârifler varlık kadehinden Elest şaraplarını içmişlerdir. Akıllı olanlara bu tecelli yeri/varlık âlemi bir serâp gibi görünür.

⁷ Gerçek ârifler, her şeyde Allah’ı görürler. Akıllı olanlar ise bu müşâhede hakkında şüpheye düşerler.

⁸ Ey Rüsûhî, vahdet sırrını söylemek erbabına yaraşır. Bu söz, erbabı olmayan kişilerde köpeklerdeki mücevherler gibidir.

⁵. HE: 318b.

¹ İlâhî sevgilinin meclisinden ne zamana kadar şarap içmeyeceksin, hakikatin yüzündeki örtüyü daha ne kadar kaldırmayacaksın?

² Daha ne kadar nefsinin ve arzularının tuzağına düşeceksin? Kuşa benzeyen ruhun beden hapsinde ne zamana kadar çırpınıp duracak?

³ Gel insaf edelim, bir âşığa sevgilisinin emrini yerine getirmeyip geri durması yaraşır mı?

⁴ Bu kirli, uğursuz, tedbirsiz/basiretsiz ve düşüncesiz nefisten el-amân! O, insanoglunu dosdoğru yoldan alıkoyar.

⁵ Nefsini aradan kaldır ki Rabbini bulasın. Zira kendi nefsin Hakk’a ulaşmaya daima engeldir.

- ⁶. *Nefsüke a'dāke tahzerhā ve lā tahter rızāh*
Da' hevāhā fe-hiye türdīke bi-mekr ve'ti'āb
- ⁷. Ey Rüsühî kendüzünde kıoma benlükden eşer
Tā tecellî-i İlähî'den olasun behre-yāb

6

Fe'ılātün mefā'ilün fe'ilün

- ¹. Merhabā merhabā likā-yı habīb
Hābbezā hābbezā devā-yı tabīb
- ². Dil-i bīmāruma şifā kılduñ
Maraz-ı ğam yerine şādī naşīb
- ³. Luţf ile eyleduñ nevāzişler
Kıomaduñ bu faķiri merd-i ğarīb
- ⁴. *Bāreke'llāh fīke ülfetenā*
Ķad ce'alte'l-firāķ enise rakīb
- ⁵. Nice müddet gönül bu ğamda idi
Ķam gidüp rāhat oldu ğalb-i keşīb
- ⁶. Sebeb-i bu'da püşt-i pā uralım
Gitsün ortadan ol firāķ-ı müzīb
- ⁷. *Leb-be-leb nih bi-dih şarāb-ı tahūr*
Tā şevved kışır-ı mā ez-ü çü lebīb

⁶ Nefsin senin düşmanındır, ondan sakın, onun rızasını tercih etme. Onun hevâlarını terk et; çünkü o hevâlar, hile ve oyunla seni helâke götürür.

⁷ Ey Rüsühî, kendinde benlikten bir iz bırakma ki İlähî tecellîden nasibini alsın.

⁶. HE: 318b.

¹ Merhaba, merhaba ey sevgilinin yüzü! Hekimin verdiği ilaç ne güzeldir, ne hoştur!

² Hasta gönlüme şifâ verdin, gam hastalığı yerine de sevinç nasip ettin.

³ Lutf ile iltifatlar ettin de bu zavallıyı garip biri olarak bırakmadın.

⁴ Allah bizim ülfetimizi sende bereketli kılsın; (çünkü) sen ayrılığı, rakîbin dostu kıldın.

⁵ Gönül uzun zamandır bu gamdaydı, gam gidince (Allah'a) yakın olan kalp rahat oldu.

⁶ Uzaklığın nedenlerinden kurtulalım ki (yürek) eriten o ayrılık ortadan kalsın.

⁷ (Kadehi) ağzına kadar doldur ve tertemiz şarabı sun, böylece kabuğumuz öze dönüşsün.

- ⁸. Mest olup fark u zerki hark édelüm
Cümleye bir ola firâz u nişîb
- ⁹. Fülân ibni fülân ta'ayyünini
Çoyalum kalmasun hasîb ü nesîb
- ¹⁰. İttiḥâduñ 'alâmeti bu-durur
Sen ü ben olmaya arada ḥacîb
- ¹¹. Senlüge benlüge düşen 'ârif
Kendü kendüyi éder tekzîb
- ¹². Ey Rüsûhî şaşkın bu tefriḳadan
Ḥulḳ-ı bedden özüñi eyle necîb

7

Fe'îlâtün mefâ'ilün fe'îlün

- ¹. Eyyühe'l-hâyimün fi'l-felevât
İrḥalü cāvizü 'ani'l-ḳubbât
- ². Şāhidü ba'dehā cemāle ḥabîb
Fe-ḥuzü min 'atāyihî şadaḳāt
- ³. Ve'hve yed'ü bi-vaşlihi ebedā
Ḳad teneffertüm 'anhü bi'l-ḡafelāt
- ⁴. Māni' olur şühüd-ı Ḥaḳḳ'a hevā
Anı terk eyleyen bulur derecāt

⁸ Sarhoş olup ayrılığı ve riyayı yakalım, herkes için iniş ve yokuş aynı olsun.

⁹ Filan oğlu filan olarak zuhûra gelişi bırakalım, soyluluk ve asilzâdelik kalsın.

¹⁰ Birliğin belirtisi, "sen" ve "ben" in arada perde olmamasıdır.

¹¹ Senlik ve benlik davasına düşen ârif, kendi kendini yalanlar.

¹² Ey Rüsûhî, bu ayrılıktan sakın, kötü huylardan kendini temizle.

⁷ HE: 318b.

¹ Ey çöllerde şaşkın dolaşanlar! Yola çıkın, kubbelerin/kubbe şeklindeki yapıların yanından geçip gidin.

² Ondan sonra sevgilinin cemâlini seyredin, onun ihsanından sadakalar alın.

³ Zira o, daima vuslatına çağırır, ancak siz gafletiniz sebebiyle ondan kaçtınız/uzak durdunuz.

⁴ Hevâ, Hakk'ı müşahede etmeye engel olur, onu terk eden (yüce) mertebeler elde eder.

- ⁵. Pāk kıl qalbūnī hevācisden
Hāl ola tā ki saña bu şübehāt
- ⁶. Uyma şeytān ü şehvete zinhār
Sālikūn yolını urur şehevāt
- ⁷. *Hurrem ān kes ki ū rehā yābed*
N'efkened h'v'ış rā bedīn varīāt
- ⁸. Çemen-i cānına şehāb-ı kerem
Dāyimā yağdura anuñ qatarāt
- ⁹. Seyl-i cezbe vücūdı ravzasına
Aqa qalbinde qomaya keşerāt
- ¹⁰. Zevk ile bāğ-ı vahdete gire ol
Yiye andan lezāyiz-i şemerāt
- ¹¹. Bīnī-i cānına nesīm-i hüdā
Rāyiha-y Hāk'dan irgüre nefehāt
- ¹². *Bi'şneved gūş-ı ū nidā-yı Elest*
Bi-reved hūş-ı ū bedīn nağamāt
- ¹³. *Dān ki aşhāb-ı ten ez-īn kerrend*
Ne-şināsed kelām-ı Hāk nekebāt
- ¹⁴. Ey Rūsūhī sözün nefāyisinūñ
Ta'mını tuymayan yeye haşerāt
- ¹⁵. Ne bilür zevqini sözün her har
Ne tuyar sūz-ı sırrı her haşerāt

⁵ Kalbini kuruntulardan temizle ki bu şüphelerden kurtulasın.

⁶ Sakın şeytana ve nefsin arzusuna uyma. Zira nefsin arzuları sâlikin yolunu keser.

⁷ Kendisini bu tehlikelere atmayan ve kurtuluş bulan kişi mutludur.

⁸ Cömertlik bulutu onun can çimenliğine daima yağmur damlaları yağdırır.

⁹ Cezbe seli onun vücudu bahçesine akar ve kalbinde kesret bırakmaz.

¹⁰ O, zevk ile vahdet bağına girer ve ondan lezzetli meyveler yer.

¹¹ Hidâyet rüzgârı onun canı burnuna Hakk'ın kokusundan esintiler ulaştırır.

¹² Onun kulağı, Elest nidâsını işitir; onun akli bu nağmelere doğru gider.

¹³ Bil ki beden ehli bundan sağırdırlar; bahtsızlık ki Hakk'ın kelâmını tanımazlar.

¹⁴ Ey Rūsūhī, sözün güzelinin tadını anlamayan kişi hasret çeksin.

¹⁵ Her eşek sözün tadını nasıl bilebilir, her haşere sırrın yakıcılığını nasıl anlayabilir!

8

Mef'ülü fā'ilātün mef'ülü fā'ilātün

- ¹. Mestān-ı cām-ı 'ıŝka birdür viŝāl ü fūrķat
Her ne ķılursa cānān anlara oldı rāķat
- ². Erbāb-ı zevķ ü vicdān dēdi ŝühūda ŝalā
Aŝķāb-ı ŝevķ ü 'irfān ķekmez ğam-ı ķıyāmet
- ³. Yāri ni bu ğün anlar ğördi bilā-ķicābin
Yāri n ğören ķiŝiler oldılar ehl-i cennet
- ⁴. Ğörmek dilersenā anı yolına vēr bu cānı
Tā keşf ola nihānī ķalmaya ŝekk [ü] rībēt
- ⁵. Mābeyni ŝehd ü zehrūn ma'nāsı mihr ü ķahrūn
Ezdādı her bir emrūn saña ola seviyyet
- ⁶. *Ey ķabbezā bi-dān kes nūŝed ŝarāb-ı 'irfān*
Mestāne bāz āyed bā-iķtilāķ u ülfet
- ⁷. *Ān kes ki mey ne-nūŝed ān ğod behīme bāŝed*
Bā-ū me-kun tū herğiz meylān u 'izz-i ŝoķbet
- ⁸. *Mā rā ez-ān ķi ķāŝıl yek dū ķar-ı mülebbes*
Der-piş-i mā niŝined bi-fehm ü bi-firāset

⁸. HE: 318b.

¹ Aşk kadehi ile sarhoş olanlar için kavuşma ve ayrılık birdir; sevgilinin yaptıĝı her şey onlar için rahatlık olur.

² Zevk ve vicdan ehli olanlar müşahedeyi davet ettiler; şevk ve irfan sahipleri kıyamet kaygısı ķekmez.

³ Onlar bugün sevgililerini arada hiçbir engel olmadan ğördüler; sevgililerini ğören ķiŝiler cennet ehli oldular.

⁴ (Sen de) onu ğörmek dilersen bu canı uğruna ver; böylece gizli olanlar açığa çıksın, zan ve ŝüphe kalmasın.

⁵ Bal ve zehrın arası, sevgi ve kahrın manası ve her bir için zıtlıkları senin için aynı olsun.

⁶ Bil ki irfan şarabını iķen ķiŝi sarhoş bir şekilde dostluk, muhabbet ve samimiyetle tekrar gelir. Bu ne güzeldir!

⁷ (O şaraptan) iķmeyen ķiŝi ise tam bir hayvan olur. Sen asla ona meyletme ve onunla sohbette bulunma/ birlikte oturup kalkma.

⁸ Bizim için ondan ne hâsıl olur? (Sadece) Elbise giymiŝ bir iki eşek. Anlayıŝsız ve ferāsetsiz bir şekilde bizim önümüzde oturur.

- ⁹. Mağrūr-1 devlet ola mesrūr-1 şehvet ola
Mağhūr-1 Hāzret ola ol gīc-i bī-ḥamiyyet
- ¹⁰. Māyīm ü mey-perestān ğayr ez-Hudā ne-h°āhīm
Yek mest-i bī-riyā bih ez-şad esir-i şuret
- ¹¹. Halk-1 cihān Rūsūhī germ-ābe naqşı gūyā
Germ-ābe naqşına sen zīnhār kıılma rağbet

9

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- ¹. Sīneden cāmesini çözse ol āfet kat kat
Açılır şan ki gül-i bāğ-1 letāfet kat kat
- ². Gören ol ḥaṭṭ-1 siyāh üzre dédi kākülünü
Hey meded gün yüzünü kapladı zulmet kat kat
- ³. Ahmak u echel ü ednāyı tutar rıfatda
İşbu devr içre felek étdi denā’et kat kat

⁹ O hamiyetsiz ahmak servet ve makamı ile gururlanır, şehvetten hoşnut olur (ve böylece) Allah’ın gazabına uğrar.

¹⁰ Bizler ve sürekli şarap içenler Allah’ın haricinde başka hiçbir şey istemeyiz. Riyâsız bir aşk sarhoşu, sürete esir olmuş yüz kişiden daha iyidir.

(Beytin ilk mısraındaki *'ne-h°āhīm'* kelimesi yazmada *'ne-h°āhem'* şeklindedir, anlam olarak birinci çoğul şahıs ile çekimlenmiş olması gerektiğinden kelime *'ne-h°āhīm'* şeklinde okundu.)

¹¹ Ey Rūsūhī, dünya halkı hamamdaki nakışlar gibidir; sen hamam nakışlarına sakın rağbet etme.

⁹. MM4: 32a; MK1: 3b; MK3: 40a.

B: Hāzret-i Şeyh Şāriḥ İsmā‘il Efendi Ḳuddise Sırruhu. MM4.

B: Hāzret-i Şāriḥ İsmā‘il Efendi Ḳuddise Sırruhu. MK1

¹ O āfet, elbisesini göğsünden kat kat açsa sanki letāfet bağının gülü kat kat açılır.

1a ol: o MK3

² Kākülünü o siyah ayva tüyleri üzerinde görenler, “Eyvah yetişin, güneşin yüzünü kat kat/koyu bir karanlık kapladı.” dediler.

2b gün: gül MM4

³ Ahmak, cahil ve alçak kimseleri yüce bir mertebede tutan felek bu dönüşüyle/bu zamanda kat kat/pek çok alçaklık yaptı.

3b denā’et: felāket MK3

4. Sîne-ber-sîne vü leb-ber-leb olıgör ‘âşık
Diler iseñ ki ola mihr ü maħabbet ĩat ĩat
5. Bu Rüsühî bilür ey şüfî kitâb-ı ‘ışkı
Kim anuñ her varaķın étđi kırâ’at ĩat ĩat

10

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. *Yâ ğıyâse’l-müstâğîşîn el-ğıyâs*
Yâ mu‘îne’l-müstâğîşîn el-ğıyâs
2. *Mânde-em der-dest-i nefsi-şüm-rây*
F’encünâ min mekrinâ yâ ze’l-ğıyâs
3. *İhdinâ nehcen seviyyen li’l-vişâl*
V’a‘tme’l-‘ırfâne min ğayri’t-tecâs
4. Feyz-i ‘ışķuñla derünüm sîr kııl
Tâ ki zevķuñ dilden ola inbi‘âş
5. Dâ‘ıye-y şevķuñı câna rehber ét
Ki vişâlün cânibine ola ĩaş
6. *Ķoma fûrķatde Rüsühî bendeñi*
Huż yedi ve neccinî yâ müstegâş

⁴ Ey âşık eğer sevgi ve aşķın kat kat (haddinden fazla) olmasını istiyorsan (sevgiliyle) dudak dudaĝa ve göĝüs göĝüse ol.

⁵ Ey süfî, bu Rüsühî aşķ kitabını (iyi) bilir, çünkü onun her yapraĝını defalarca okudu.

¹⁰ HE: 319a.

¹ Ey yardım isteyenlerin ve yardıma muhtaĝların yardımcısı olan (Allah’ım)! Yardım et!

² Kötü düşünceli nefsin elinde kalmışım. Ey yardım sahibi (yardıma koşan), bizi nefsimizin tuzaklarından kurtar.

³ Bize vuslat için bir doğru yol göster, bize zahmetsiz bir şekilde irfan ver.

⁴ Aşķının bereketiyle gönlümü doyor ki senin zevkin gönlümden (her yere) yayılsın.

⁵ Aşķının arzusunu canıma rehber et ki sana kavuşmak için teşvik edici/yol gösterici olsun.

⁶ Rüsühî kulunu senden ayrı bırakma. Ey kendisinden yardım istenen, elimi tut ve beni kurtar!

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- ¹. Her kimüñ ki 'ışk ola başında tâc
Hağ katında her işi olur revâc
- ². 'İşkdur hep cümle emrâza tabîb
'İşkdur hem cümle ağrâza 'ilâc
- ³. 'İşk bir sultân-ı 'âlîdür ki bil
Cümle şehlerden alur darben harâc
- ⁴. Mağzen-i esrâr-ı 'ışk olan gönül
Dü cihân mülkine olmaz ihtiyâc
- ⁵. Cümle ezvâk-ı cihānuñ lezzeti
Ni'met-i 'ışk içre oldu indirâc
- ⁶. Mâyide-y 'ışkı yiyen 'âşıklarūñ
Min ba'ad dünyâya olmaz karnı aç
- ⁷. Şerbet-i şevkı için şadıklarūñ
Kalbine şeytân vermez ihtilâc
- ⁸. Bezl kıl cānuñı tâ kim olasun
Nev-'arūs-ı 'ışka her dem izdivâc
- ⁹. 'İşk ile da'vâ-yı kâzib her demî
Eylemezler bir mağalde imtizâc

¹¹. HE: 319b.

¹ Aşk kimin başında taç olursa onun her işi Allah katında değerli/geçerli olur.

² Bütün hastalıkların tabibi her zaman aşktır; bütün kin ve düşmanlığın ilacı da aşktır.

³ Bil ki aşk, bütün padişahlardan zorla haraç alan yüce bir sultandır.

⁴ Aşk sırlarının mahzeni olan gönül, iki cihan mülküne de ihtiyaç duymaz.

⁵ Dünyanın bütün zevklerinin lezzeti, aşk nimeti içine yerleştirildi.

⁶ Aşk sofrasından yiyen âşıkların karnı bundan böyle dünyaya aç olmaz/dünya nimetlerini arzu etmez.

⁷ Şeytan, aşk şerbetini içen sadıkların kalbine çarpıntı vermez.

⁸ Canını ver ki aşkın yeni gelinine her zaman eş olasın.

⁹ Aşk ile asılsız iddia, aynı yerde hiçbir zaman birbiriyle uyuşamaz.

- ¹⁰. Ey Rüsühî 'ışka albündür maal
Nür-1 şevke hem derünüdür zücâc

¹²

Mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

- ¹. Feth eyledi esrârını 'ışkuñ baña Fettâh
andîl-i dilümde odı envârını mışbâh
- ². Şundı bize ol sâkî-i bâkî yine bir mey
Kim cur'asın içmege anuñ reşk éder ervâh
- ³. Yâ Rab ne 'aceb görmeyeler nâs bu hüsni
ad şâra ke-şemsin ala'at neyyire'l-eşbâh
- ⁴. Sûd eylemedi sük-1 maabbetde hîredmend
Nad-i zararî bezl éden 'âşık bulur erbâh
- ⁵. Râhat bulayın dersen eger râh-1 fenâ seç
Reh râh-1 fenâdur bilegör sâlike rarâh
- ⁶. İsterseñ eger keşf ola esrâr-1 ma'ânî
Güftâr-1 Rüsühî-durur ey cân aña miftâh

¹⁰ Ey Rüsühî! Aşkın mekânı senin kalbindir, şevk ışığının camdan fanusu da gönlündür.

¹². HE: 319b.

¹ (Bütün kapıları açan) Allah, aşkın sırlarını bana açtı/açıkladı; gönül kandilimde nurlarını bir ışık kaynağı yaptı.

² O ebedî sâkî, yine bize öyle bir şarap sundu ki ruhlar ondan bir yudum içmek için yarış hâlinedirler.

³ Ey Rabb'im, insanların bu güzelliği görmemeleri ne garib! O, karanlıkları aydınlatmak için doğan güneş gibi oldu.

⁴ Sevgi çarşısında akıllı kişi kâr etmez, zarar akçesini harcayan âşık kazanç sağlar.

⁵ Eğer rahat bulayım dersen yokluk yolunu seç; bil ki sâlik için geniş ve rahat yol, yokluk yoludur.

⁶ Ey arkadaş, eğer manaların sırlarının açığa çıkmasını istiyorsan Rüsühî'nin sözleri onun için bir anahtardır.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- ¹. Beyza-i tenden ḥalāş oldu bu cānum hem-çü ferḥ
Bu şafādan ‘arşa-i ‘ışk içre kıldı devr çarḥ
- ². Cān Süleymān’ı maḥabbet Belkıs’ıyçün eyledi
Ḥāne-i cismümi ‘arş u lücce-i çeşmümi şarḥ
- ³. Heyzüm-i nār-ı cehennemdür vücūd-ı müdde‘î
Anuñ-içün mīvesi yoḡdur anuñ emşāl-i merḥ
- ⁴. Naḡd-i cānı ḥarc-ı rāh-ı yār kııl ey bî-hüner
Bezli-i cāndur şehri-i ‘ışk içre vişāl-i yāra berḥ
- ⁵. Ol kadar āh [u] figān étđi Rūsühî derdmend
Düd-ı āhından şehāb oldu büründi rüy-ı çarḥ

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- ¹. *Ḳad efāza’l-‘ışku ḥamre’l-vecđi min ke’si’l-vedād*
Şāra ḳalbî minhü meskūran ilā yevmi’t-tenād

¹³. HE: 319b.

¹ Bu canım bir civciv gibi ten yumurtasından kurtuldu; bu zevkten dolayı felek, aşk meydanı içinde dönüp durdu.

² Can Süleymān’ı, sevgi Belkıs’ı için beden evimi bir taht, okyanusa benzeyen gözümü de billur bir saray yaptı.

(2b mısraındaki ‘sarḥ (صرخ)’ kelimesi aslında ‘sarḥ (صرح) [=köşk, saray]’ şeklinde yazılır. Bu kelime, beytin telmih yaptığı Neml Sûresi 44. âyette de geçmektedir ve anlam olarak Belkıs’ın zeminini suyla kaplı zannettiği, ancak aslında billurdan yapılmış olan köşkü karşılamaktadır. Öyle anlaşılıyor ki şâir, kâfiyeyi tutturmak için kelimenin imlâsında tasarrufta bulunmuş ve onu ‘صرخ’ şeklinde yazmıştır.)

³ Müddeînin (kuru iddia sahibinin) vücûdu cehennem ateşinin odunudur. Bu yüzden merh ağacı gibi onun meyvesi yoktur.

(Merh ağacı, çakmak gibi çakıldığında hemen ateş alabilen ve eskiden bâdiyedeki Araplar tarafından ateş yakmak amacıyla kullanılan bir ağaçtır.)

⁴ Ey hünersiz! Can akçesini sevgilinin yolunda harca. (Çünkü) aşk ülkesi içinde sevgiliye kavuşmanın bedeli canı vermektir.

⁵ Dertli Rūsühî o kadar āh edip inledi ki āhının dumanından oluşan bulut feleği kapladı.

¹⁴. HE: 319b; MM1: 113a.

¹ Aşk, vecd şarabını sevgi kadehinden sundu. Ondan dolayı kalbim kıyamet gününe kadar sarhoş oldu / sarhoş olarak kalacaktır.

- ² *Yâ Rab ân meyhâne-i vahdet ki hordem cām ez-û
Tâ ebed ber-şarībân-ı bāde-eş bü'ğşāde bād*
- ³ *Her ki ez-cām-ı maḥabbet bāde hord ber-yād-ı dōst
Dāyimā der-her dü 'ālem cüft bāşed bā-murād*
- ⁴ *Kār-ı her nāzük-dilī ne'bvod hevā-yı vaşl-ı yār
Her ki verzed ḥurmen-i hestī-i ḥod ber-bād dād*
- ⁵ *Men be-her cem'iyetī guftem rümüz-ı küntü kenz
Līk güftār-ı merā ne'snāht cüz ehl-i sedād*
- ⁶ *Küllemā ḫultü ene ev ente ev hüm ev hüma
Fi'l-ḥaḳīḳa leyse ğayrī fi'l-vücüdi lā tezād*
- ⁷ *Lā firāḳun beynenā ve beyneküm yā'hle'n-nühā
Fe'ḥtecbtüm bi'l-ḥayāli mā 'araftüm bi'ttiḥād*
- ⁸ *Ey Rüsühī dem me-zen ez-sırr-ı vahdet ber-ḥasān
K'ü ne-ġired rüşd-i tü va'llāhü a'lem bi'r-reşād*

15

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

- ¹ *Beyā beyā ki tuyī sākī-i şarāb-ı lezīz
Bi-dih bi-dih ki şeved cān u dil fedā-yı nebīz*

² Ey Allahım! Kendisinden (şarap) kadehi içtiğim o vahdet meyhânesi, onun şarabını içenlere sonsuza kadar açık kalsın.

³ Sevgilinin hatırasına, sevgi kadehinden şarap içen kişi, her iki âlemde dâimâ murâd ettiğiyle beraber olsun/ isteklerine kavuşsun.

3a dōst: üst HE

⁴ Sevgiliye kavuşma arzusu, her nazik gönüllünün harcı değildir; kim bu işe kalkışırsa kendi varlık harmanını rüzgâra verir.

⁵ Ben her toplulukta *küntü kenz* sırlarını söyledim; fakat benim sözümü gerçeği farke-denlerden başkası anlamadı.

⁶ Her ne zaman “ben” veya “sen” veya “onlar” veya “o ikisi” desem, gerçekte varlıkta benden başkası yoktur; bunda çelişki bulunmaz.

⁷ Ey akıl sahipleri bizimle sizin aranızda bir ayrılık/fark yok; hayal perdesi ile perde-lendiniz, onun için birliği anlayamadınız.

⁸ Ey Rüsühî, aşâğılık kimseler vahdet sırrından söz etme; çünkü o senin (akıl ve şuurunun) olgunluğunu kavrayamaz. Allah, doğruyu en iyi bilendir.

¹⁵ HE: 319b.

¹ Gel, gel ki sen lezzetli şarabın sâkîsisin; ver, ver ki can ve gönül şaraba feda olur.

- ². Kelâmuñ[1] senün ey h^vâce-i debîr-i velâ
Şabî-i cân u dilün boynın'eyledüm ta'vîz
- ³. Ne var bulara oğutsañ haqîkat-i 'ilmi
Ki oldılar dü cihânda hemân saña tilmîz
- ⁴. Kıl ey mürebbî-i cânım gönül evine nüzül
Memâlik-i bedenümd'eyle hükümüñi tenfîz
- ⁵. Hüsâm-ı dîn olayıdı Rüsûhî-i bî-fer
Eger özin sözi gibi édeyidün teşhîz

16

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

- ¹. Mest olan 'âşık ne kılsa zâhidâ ma'zûrdur
Fi'l ü kavli Haq katında cümleten mebrûrdur
- ². Bâde-i 'ışkı için 'âşık yemez gam hem elem
Gam nağamdur aña hem merhem ü mâtem sûrdur
- ³. *Leyse fi'd-dâri siva'llâh* sırrını fehm eyleyen
Dâr-ı 'ışkında Hudâ'nuñ tâ ebed manşûrdur

² Ey dostluk/sadakat kâtibinin efendisi, senin kelâmını can ve gönül çocuğunun boynuna muska yaptım.

³ İki âlemde sadece sana öğrenci olan bunlara (can ve gönle) ilmin hakikatini/hakikat ilmini okutsan ne olur!

⁴ Ey ruhumu arındıran! Gönül evine inip konakla, beden ülkemde hükmünü yürüt.

⁵ Eger özünü de sözü gibi keskin eyleseydin bu zavallı/parlak ve keskin olmayan Rüsûhî, dinin kılıcı olurdu.

^{5b} mısraındaki "Hüsâm-ı dîn" kelimesi yazmada "Hüsâmü'd-dîn" şeklindedir, vezin gereği bu şekilde okundu. Şair, "dinin kılıcı" anlamındaki bu kelimeyi ikinci beyitte "debîr [=kâtib/yazıcı]" kelimesiyle gönderme yaptığı Hüsâmeddin Çelebi'yi de kastedecek şekilde tevriyeli kullanmıştır.

¹⁶ HE: 320 a.

¹ Ey zâhid, (aşk ile) kendinden geçmiş olan âşık ne yapsa mazurdur. Sözü ve davranışı Allah katında bütünüyle makbuldür.

² Aşk şarabını için âşık, gam da çekmez elem de. Gam onun için nağmedir ve merhemdir; matem de şenliktir.

³ "Kâinatta Allah'tan başkası yoktur." sırrını kavrayan kişi Allah'ın aşk yurdunda son-suza kadar yardım görür/galib ve muzafferdir.

4. Mürde idüm 'ışık ile buldum hayât-ı ma'nevî
'İşk İsrâfil-i vaqtdür kâleb-i Manşür'dur
5. Ger vişâl-i Hakk'a érmek ister iseñ 'âşık ol
'Âşık olmayan kişiler bil ki Hakk'dan dürdür
6. Şoĥbet-i ehl-i dilândur müşıl-ı kurb-ı Hudâ
Bil bulardan dür olan Hakk'dan daĥı mehcürdür
7. Ey Rüsûhî her sözün bir şem'-i tâbândur dile
Zulmet-i cehl ü 'amâyı giderür pür-nürdür

17

Fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün

1. Ey yüzi gül-berg-i terden ĥübter
Bülbül-i şürideñe kıl bir nazar
2. Bâĥ-ı ĥüsnün seyr édüp bu murĥ-ı dil
Âşiyân-ı ĥabĥabuñ kıldı maĥar
3. *İn teda'nî seyyidî fî hecriküm*
Ĥasretâ ve firkatâ eyne'l-mefer
4. *Yâ ĥabîbî ente rûĥî in terûĥ*
Kâne 'aynî ĥalfeküm mişle'l-maĥar

⁴ Ben ölmüştüm, (ancak) aşk ile manevî hayat buldum. Aşk, zamanın İsrâfil'i, Mansur'un bedenidir.

⁵ Eğer Hakk'a kavuşmak istersen âşık ol; bil ki âşık olmayan kişiler Hak'tan uzaktır.

⁶ Allah'a yakınlığa götüren, gönül ehli kişilerin sohbetidir. Bunlardan uzak olanın Hak'tan da uzak olduğunu bil.

⁷ Ey Rüsûhî! Senin her sözün gönül için, bilgisizlik ve (manevî) körlük karanlığını ortadan kaldıran parlak ve ışık dolu bir mumdur.

¹⁷ HE: 320a; MM1: 112b.

¹ Ey yüzü taze gül yaprağından daha güzel olan (sevgili)! Sana tutkun olan bülbülüne bir bakıver.

² Bu gönül kuşu senin güzelliğinin bağınyı seyredip yuva gibi olan çene çukurunu mesken tuttu.

³ Efendim beni hicrânınız içerisinde bırakırsan vah hasretime, vah firkatime! Kaçacak yer nerede?

⁴ Ey sevgilim, sen benim rûhumsun. Eğer beni bırakırsan sizin arkanızdan benim gö-züm yağmur gibi yaş döker.

- ⁵. Ber-der iken der-ber étđi dilberüñ
Ey Rüsühî saña bu devlet yeter

18

Mef'ûlü fâ'ilâtün mef'ûlü fâ'ilâtün

- ¹. Mecnün-ı rāh-ı 'ışķam bilmem 'aķıl ne şeydür
Bir meyden olmışam mest āyā o mey ne meydür
- ². 'İşk ile Ḥayy u Hū'ya 'āyid-durur zamīrüm
Esmā vü fī'l-i 'ālem yanumda hāy u heydür
- ³. Bir dem idi ki ķalbüm elvāḥ-ı 'aķıl oķurdı
Dest-i taḥayyür ile ol nāme şimdi ṭaydur
- ⁴. Ża'f u naḥāfet ile cismüm ḥayāl olupdur
Zann eylerim ki anı ḥāke fütāde feydür
- ⁵. Ḥayretdeyem özümden yā Rab ne ṭurfe şeydür
Kim şekl-i ādemīde ne mürde vü ne ḥaydur
- ⁶. Bir dem ḥurüş [u] pür-ġam bir dem ḥamüş u bī-dem
Güyā ten-i nizārim ney-zen elinde neydür

⁵ Ey Rüsühî, sen kapıda/hor ve hakir bir şekilde kendisinden uzak kalmışken sevgilin seni yüceltti; sana bu saadet ve yücelik yeter.

¹⁸ HE: 320a.

¹ Aşk yolunun delisiyim, aklın nasıl bir şey olduğunu bilmem. Bir şaraptan sarhoş olmuşum, acaba o şarap nasıl bir şaraptır?

² Gönlüm aşk ile (hayat sahibi olan) Allah'a aittir. İsimler ve âlemdeki fiiller (fiiller âlemi/kesret âlemi) benim katımda boş ve değersizdir/şamata ve gürültüden ibarettir.
2a Ḥayy: hāy HE

³ Kalbim bir zamanlar akıl levhalarını okurdu, şimdi ise o mektup hayret eli ile dürül-müştür.

⁴ Zayıflık ve cıvıllıktan dolayı bedenim bir hayal gibi olmuştur; onun toprağa düşmüş bir gölge olduğunu zannedirim.

⁵ Ey Rabb'im kendi benliğimden dolayı hayretteyim, ne tuhaf bir şeydir ki insan süretinde ne ölüdür ne de diri.

⁶ Bir zaman coşkun ve gam dolu, bir zaman sessiz ve nefessiz olan zayıf bedenim sanki neyzen elindeki neydir.

- ⁷. Geh geh dālâlet ile nefsum yolın yitürür
Gâhî hidâyet ile bir merd-i nîk-peydür
- ⁸. Gerçi sözüñ Rüsûhî pür-süz u bâ-şererdür
Ammâ ‘aceb ki halka bârid gelür çü deydür

19

Fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

- ¹. Şehrümüzde ‘ışka kâbil dil de var dilber de var
Mest-i ‘ışkuz meclis içre mey de var sâgar da var
- ². Sicn-i mü’minde açılmaz hâtır-ı merd-i Hudâ
Gerçi kim güller de var gülşende bülbüller de var
- ³. Kând-i ihsân-ile dil tûfî-şifat güftâr éder
Söyledürseñ luftuñ-ile söz de var söyler de var
- ⁴. Bir nazarla hâki zer seng-i siyâhı la’l éder
Gün gibi pertev şalar merd-i bülend-ahter de var
- ⁵. Rüméli’dür bunda ebkâr-ı ma‘ânî söylenür
Bu Rüsûhî bendeñüz gibi suhan-perver de var

⁷ Nefsim zaman zaman doğru yoldan saparak yolunu kaybeder, bazen de hidayet ile ayağı uğurlu biri olur.

⁸ Ey Rüsûhî! Her ne kadar sözün yakıcı ve kavurucu olsa da tuhaftır ki halka soğuk gelir; kış gibidir/zira kıştır).

¹⁹ MK4: 60b; MK5: 33b; MK6: 59a.

B: Nazîre-i Rüsûhî MK4, MK6.

¹ Şehrimizde aşka yetenekli gönül/âşık de var sevgili de var. Aşk ile sarhoş olmuşuz, meclis içinde şarap da var kadeh de var.

^{1a} kâbil: mâ’il MK6

² Her ne kadar gül bahçesinde güller ve bülbüller bulunsa da Allah dostunun gönlü, müminin zindanında (dünyada) açılmaz.

³ Gönül, ihsan şekeri ile papağan gibi söze gelir. Eğer iyilik ve ihsan ile söyletirsene söz de var söyleyen de var.

⁴ Bir bakışla toprağı altın, siyah taşı da la’l yapan güneş gibi ışık saçan, yıldızı yüksek/talihli yiğit de var.

⁵ Burası Rumelidir, burada hiç söylenmemiş manalar söylenir (ve) bu Rüsûhî kulunuz gibi söz ustaları da var.

5a Rüméli’dür bunda ebkâr-ı ma‘ânî söylenür: Bu Mudurlı şehridür ebkâr-ı ma‘ârif söylenür MK4

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

- ¹ *Eyyühe'l-iḥvān şalā ber-bādehā-yn cān-fürüz
Ger ḥurīd in bāde rā bāşed derün-tān hem-çü rüz*
- ² *Her ki nüşed z'in mey-i şāfi muvahḥid bāşed ü
Her ki bi-behre buved mülhid buved der-din henüz*
- ³ *Leyse fi'l-mevcüdi ğayra'llāhi şey'un zāhiren
Tālibān rā bes buved in nükte ez-keşf-i rümüz*
- ⁴ *Lezzet-i dünyā için kār-ı Hāk'ı terk étmeñüz
Tā ki keşf ola size esrār-ı Hāk'dan çok künüz*
- ⁵ *Tālib-i genc-i Hāk iseñ kıl nazar bu 'āleme
Oldı ol kenz-i hafī bunca cevāhirle bürüz*
- ⁶ *Ceyb-i ḳalbün cevher-i 'irfān ile pür eyle gel
Tā ğaniyyü'l-ḳalb olu[p] olmayasun sen päre-düz*
- ⁷ *Ey Rüsühî niçe bir [bu] güft ü güy-ı bī-fürüg
Ḳo sözi vü ḥaşıl eyle sineñ içre zevḳ ü züz*

²⁰ HE: 320b

¹ Ey kardeşler! Davetimiz, cana parlaklık veren şarabadır. Eğer bu şarabı içerseniz sizin içiniz gün gibi/ aydınlık olur.

² Bu hâlis şaraptan içen kişi muvahhid olur; ondan mahrum olan kişi ise dinde mülhid/dinden çıkmış olur.

³ Varlık âleminde görünüş itibarıyla Allah'ın dışında bir şey yoktur. Talipler için gizli işaretlerin keşfinden bu nükte yeter.

⁴ Dünya lezzeti için Allah'ın (emrettiği) işleri terk etmeyin ki size Hakk'ın sırlarından birçok hazineler açılsın.

⁵ Hakk'ın hazinesine talip isen bu âleme nazar eyle; o gizli hazine bunca mücevherlerle ortaya çıktı.

⁶ Kalp cebini irfan mücevheriyle doldur, öyle gel; ta ki sen gönül zengini olup yama dikici / eskici (ten-perest) olmayasın.

Beyitteki “päre-düz” kelimesinin “parça dikici, yama dikici, eskici” gibi anlamları yanında mecazen “ten-perest” anlamı da var ki ilk mısraın anlamıyla da uyumludur.

⁷ Ey Rüsühî, bu faydasız ve boş konuşmalar ne zamana kadar sürecek? Sözü kes ve göğsünün içinde zevk ve hararet hasıl et.

21

Mef'ülü mefā'îlü mefā'îlü fe'ülün

- ¹. Mey-ḥ^vâre-i meyḥâne-i mestân-ı Ḥudâ'yuz
Mestâne-i peymâne-i merdân-ı Ḥudâ'yuz
- ². Sen şanma bizi zâhid ü yâ şeyḥ-i muḳallid
Rindân-ı ḥarâbât ü nedîmân-ı velâyuz
- ³. Biz démezüz 'irfân ile bir kimseyüz âḥar
Fî nefsi'l-emir cümle Ḥudâ biz heme lâyuz
- ⁴. 'Ârif ola gör añla sözüüm kesb-i kemâl ét
İstersen eger göstere her şeyde Ḥudâ yüz
- ⁵. Fırkatde vü vuşlatda degül rûḥumuz añla
U'cûbe seyirdür ki vişâl içre cüdâyuz
- ⁶. Maḥv eylemişüz özümüzi sözüümüzi hep
Pes maḥvı koyup şaḥva gelüp ehl-i beḳâyuz
- ⁷. Ger yüz de olursak yüzümüz bir yüze sâcid
Yüz yerde gezer 'ışḳ ile bir kaç fuḳarâyuz

²¹. HE: 320b; DB: 16a-16b.

B: Nev-Güfte-i İsmâ'îl Efendi Şâriḥ-i Müşkilât-ı Meşnevî DB.

¹ Biz, Allah aşkı ile sarhoş olanların meyhanesinden mey içenleriz; Hak erlerinin ka-
dehinden sarhoş olanlarız.

1a mestân-ı Ḥudâ'yuz: 'irfân-ı hüdâyuz HE

² Sen bizi zâhit veya taklitçi bir şeyh zannetme, meyhanenin rintleri ve velâyetin
sohbet arkadaşınız.

³ Biz irfan ile/irfan sayesinde özge/farklı bir kimse olduğumuzu zannetmeyiz; gerçekte
bütün her şey Allah'ın bir yansımasıdır, biz hepimiz de aslında yokuz.

3a démezüz: démeyüz DB // âḥar: ammâ DB

3b Ḥudâ biz: Ḥudâ'yuz DB

⁴ Allah'ın her varlıkta kendisini göstermesini istiyorsan ârif ol, sözüüm anla ve
olgunluk kazan.

⁵ Ruhumuzun ayrılıkta da kavuşmada da bulunmadığını anla; pek tuhaf bir
yolculuktur ki kavuşma içinde yalnızız.

⁶ Özümüzü de sözüümü de tamamen yok etmişiz; sonra da maḥv (varlığı yok sayma /
sarhoşluk) hâlini geçip sahv (ayıklık) hâline gelerek bekâ ehli olmuşuz.

6a hep: biz DB

⁷ Eğer yüzlerce de olsak yüzümüz/hepimiz de bir yöne secde etmektedir; aşk ile değişik
yerlerde gezen birkaç fuḳarayız.

- ⁸. Şüretde fenâ şekli ile ehl-i 'abâyuz
Ma'nâda ğınâlar vérici mün'im ü bayuz
- ⁹. Bir cur'a meye bezl éderüz varumuzu hep
'İşretkedeyüz bâde-ğoruz ehl-i şafâyuz
- ¹⁰. Pervâz édemez murğ-ı ħired mertebemüzde
Biz evc-i ħağâyıkda uçar turfe hümâyuz
- ¹¹. Menzilgehümüz meretebe-i vahdet ü keşret
Hem anda vü hem bunda görünür budalâyuz
- ¹². Geh 'âbid ü geh zâhid ü geh nâşih-ı sır-gü
Geh şüfî vü geh şâfî vü geh bî-ser ü pâyuz
- ¹³. Geh mest ü geh ayık ü gehî 'âlim-i fâyık
Geh ħayret-ile bir şey'i bilmez cühelâyuz
- ¹⁴. Benlükden ü senlükden édüp özümüzi pāk
El-minnetü li'llâh ki bu dem bî-men ü mâyuz
- ¹⁵. Her kim ki Rüsühî gibi 'ışk-ile fenâdur
Ĥâk-i rehine cân-ile baş-ile fedâyuz

⁸ Görünüşte fenâ şekline bürünmüş aba ehliyiz; manada/gerçekte ise zenginlik ve bolluk verici nimet bağışlayanlar ve zenginleriz.

8a 'abâyuz: ğınâyuz DB

⁹ Bütün varımızı bir yudum şarap için veririz; işret yerinin müdâvimiyiz, şarap içenleriz, zevk ehliyiz.

9a varımızı hep: kârımızı biz DB

¹⁰ Akıl kuşu bizim mertebemizde uçamaz; biz hakikatlerin zirvesinde uçan görülmemiş hümâ kuşuyuz.

10b Biz: Bir HE // uçar: gezer DB

¹¹ Bizim menzilimiz vahdet ve kesret mertebesidir; biz hem onda hem de bunda görünen abdallarız.

¹² Bazen ibadet eden biri, bazen bir zâhit, bazen de sır döyleyen bir nasihatçı; kimi zaman sūfî, kimi zaman hâlis ve samimi biri, kimi zaman da güçsüz ve âciz/düzensiz ve savruk bir kimseyiz.

¹³ Bazen sarhoş, bazen ayık; bazen seçkin/mükemmel bir âlim, bazen de hayret ile bir şey bilmeyen cahilleriz.

13a ü gehî 'âlim-i fâyık: gehî 'âlim gehî fâşık DB

¹⁴ Benlikten ve senlikten özümüzü temizleyip Allah'a şükür ki şimdi 'ben'siz ve 'biz'siziz.

¹⁵ Rüsühî gibi aşk ile yok olan kişinin yolunun toprağına seve seve/var gücümüzle fedâyız.

22

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- ¹. Ey gözüm nûrı vü gönülüm hânesine şeb-çerâğ
Nâr-ı hecrüñ şöyle yakdı kıomadı yürekde yağ
- ². Bülbül-i şürîdeñi dür édesün lâyıķ mıdur
Bağ-ı vaşluñda uça ey gül-ruhum ağıyar-ı zâğ
- ³. Kıalbi ruhsâruña vérdüm cânı cân-ı la'lüñe
Selsebîl ü ravza-i Rıdvân'dan kıldum ferâğ
- ⁴. Niçe sağı kıldı şayru çeşm-i bîmâruñ velî
Şerbet-i la'lün kılpudur niçe biñ şayruyı sağ
- ⁵. Gönülümün dağın görüp ol lâle-ruh şerm eyledi
Ey Rüsühî saña şimden sonra her dağ üsti bağ

23

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- ¹. Mevlevî'nün rûhına oldu ğıdâ bu nây u def
Fe'stemî' min ta'nı hizbü'l-münkerîni lâ tehaf
- ². Bunlaruñ inkâr u ta'nı kızbe mânend oldu bes
Ķul lehüm in yentehü yuğfer lehüm mâ Ķad selef

²². HE: 320b; MM1: 112b.

¹ Ey gözümün nûru, gönül evimin kandili, ayrılığının ateşi beni o kadar yaktı ki yüreğimde yağ bırakmadı.

² Ey gül yüzlüm, âşık bülbülünü kendinden uzak tutup da vuslat bağında rakib kargasının uçması hiç yakışık alır mı?

³ Cennetten ve selsebil ırmağından vazgeçerek kalbimi yüzüne, canımı da kadehe benzeyen kırmızı dudağına adadım.

⁴ Senin baygın bakışlı gözün nice sağlıklıyı hasta etti, kırmızı dudağının şerbeti ise binlerce hastayı sağlığına kavuşturur.

⁵ O lâle yanaklı güzel, gönülümün yarasını görüp utandı. Ey Rüsühî, bundan sonra senin keyfine diyecek yok.

²³. MM3:109a-109b; MK2:25a; MK3:73a.

B: Rüsühî Dede Şarih-i Meşnevî ya'nî Ankaravî İsmâ'il Efendi MK2

¹ Bu ney ve def, Mevlevilerin ruhunun gıdası oldu. Dinle ve inkârcılar topluluğunun ayıplayıp kınamalarından korkma.

² Bunların inkâr ve kınamaları tastamam yalancılık oldu. Artık yeter! Onlara, eğer yaptıklarına son verirlerse geçmişlerinin/geçmiş günahlarının bağışlanacağını söyle.

- ³. Bu semâ'a ba'zılar dēdi helāl ba'zı harām
İnne hāze'l-ḳavlü fi'ş-şer'î le-kāne muḥtelef
- ⁴. Ehl-i vecdün buldıǵı zevkı ne bilsün ehl-i ten
İnnehüm mişle'l-ḥumâri ye'külüne min 'alef
- ⁵. Gel Rüsûhî'nün sözün diñle semâ'a 'âşık ol
Key teküne beyne ehli'l-'ışkı min ehli'ş-şeref

24

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

- ¹. 'İşk cāmın nüş édelden bî-ser ü bî-pā şudem
 Şevḳ sâzın güş édelden bî-ḥod ü bî-râ şudem
- ². Terk édüp kevn ü mekânı dü cihândan fâriğam
Ez-ten ü cān der-güzeştem bî-men ü bî-mâ şudem
- ³. *Ez-yed-i sâkî-i vahdet nüş kerdem şerbeti*
Z'ân sebeb der-her dü 'âlem müfred ü yek-tâ şudem

(Mısradaki "in yentehū yuġfer lehūm mā ḳad selef" ibaresi, "Ḳul li'l-lezīne keferū in yentehū yuġfer lehūm mā ḳad selef [= İnkâr edenlere, eġer yaptıklarına son verilerse geġmişlerinin (geġmiş günahlarının) baġışlanacağını söyle.] (8 Enfâl 38)" şeklinde başlayan âyetten iktibas edilmiştir.

2b lehüm: leküm MM3

³ Bazıları semâın helal, bazıları da haram olduğunu söyledi. Muhakkak ki bu söz/görüş ve düşünce şeriatta ihtilaflı oldu.

3b İnne hāze'l-ḳavlü fi'ş-şer'î le-kāne muḥtelef: Müstedillün ḥılluhu fî dīni aşḫabü'ş-şekaf MM3

⁴ Aşk ile kendinden geġenlerin bulduġu zevki beden ehli ne bilir; muhakkak ki onlar yem yiyen eşekler gibidir.

⁵ Gel, Rüsûhî'nin sözünü dinleyip semâa âşık ol; böylece aşk ehli arasında şeref sahibi olanlardan olasın.

²⁴ HE: 321 a

¹ Aşk kadehini içtiğimden beri şaşkın ve savruk bir hale geldim. Şevk sazını işittiğimden beri kendimden geġtim ve bir şey düşünemez oldum.

² Varlık âlemini terk edip iki cihandan da el çektim; tenden ve candan geġtim, 'ben'siz ve 'biz'siz oldum.

³ Vahdet sâkîsinin elinden bir şerbet içtim, o sebepten her iki âlemde tek ve biricik/benzersiz oldum.

4. *Ḥāk-i rāh-ı ‘āşıkānı sürme kıldu[m] çeşmüme
Lā-cerem der-cümle eşyā dōst rā bīnā şudem*
5. *Tūṭī-i ṭab‘am zi-hestī vü melāmet lāl būd
Şekkeristān-eş bi-dīdem in zamān güyā şudem*
6. *Ey Rūsūhī gerçi kaçre būde-em der-ibtidā
Bā-füyüzāt-ı sirişk-em menba‘-ı deryā şudem*

25

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. *Eyyühe’s-sākī enilnī min şarābi’s-sākirīn
Fe’skınā ke’sen dihākan lezzeten li’s-şāribīn*
2. *Tā be-key efkār-ı ‘ālem dil-figār eyler bizi
Neccinā min kaydı ‘aqlin key neküne’l-ḥāyirīn*
3. *Eyyühe’l-‘atşānū kümü ve’srabū min ḥavzınā
Mā’ühü ahlā le-küm min şürbeti’l-mā’i’l-ma‘in*
4. *Ḥavzunā zātü’l-veliyi mā’ühü esrārühü
Şürbühü en ye’hużühü min zevāti’l-kāmilīn*

⁴ Âşıkların yolunun toprağını gözüme sürme yaptım ve gerçekten bütün varlıklarda sevgiliyi gördüm.

⁵ Yaradılış papağanım varlık ve kınamadan dolayı konuşamaz oldu; onun (sevgilinin) şeker kamışı tarlasını görünce konuşmaya başladım.

⁶ Ey Rūsūhī, her ne kadar başlangıçta damla idiysem de gözyaşımın bereketiyle/bolluğuyla denizin kaynağı oldum.

²⁵ MM1: 113a.

Bu şiirin bulunduğu 113a vараğının yan tarafı ciltte kesilmiş olduğu için son beyti/veya son iki beyti okunamamaktadır.

¹ Ey sākī, bana sarhoş olanların şarabından ver. Bize, içenlere lezzet olan dolu bir kadeh sun.

² Dünyaya ait düşünceler/dertler ne zamana kadar bizim gönlümüzü yaralayacak? Bizi akıl kaydından kurtar ki hayrete düşenlerden/hayret makamında bulunanlardan olalım.

³ Ey susayanlar, kalkın da bizim havuzumuzdan için. Zira o havuzun suyu sizin için kaynak suyu içmekten daha tatlıdır.

⁴ Havuzumuz velînin zâtıdır, onun suyu ise onun esrârıdır; onun içilmesi kâmil zâtlardan (o suyun) alınmasıdır.

- ⁵. Şoḥbet-i ehl-i kemāl oldı cemāl-i ḥāl-i dīn
Hāzihi cennātü 'Adnin fe'dhulūhā ḥālīdīn
- ⁶. Tā'in-i merdān-ı Haḡ girmez cinān-ı vahdete
İnne-hüm kânü lede'l-'uṣṣākı kavmen fāsīkīn
- ⁷. Münkirān-ı ehl-i 'ıṣṣā bu-durur sözüüm benüm
Ḳad lebistüm kisvete'l-küffāri şırtüm kāfirīn
- ⁸. *Key resed tır-i melāmet-ger bedān şāhān-ı dīn*
İnne-hüm tahte ḡıbābī'llāhi dāmū āminīn
- ⁹. *Ārifān esrār-ı Haḡ dāniste vü pūşide-end*
Yestürüne min 'avāmi'n-nāsi setre'l-kātīmīn
- ¹⁰. *Z'ān ki esrār-ı nihān rā ḡalk-ı 'ālem ne'grevend*
Ve li hāzā yaḡ'anüne'l-münkirüne'l-'āşıkīn
- ¹¹. Cevher-i esrār-ı Sübhānī'ye 'ārifdür maḡal
Utlubi'd-dürre aḡi'vasta'ş-şadef fī külli ḡin
- ¹². *Līk bes İblīs-i 'ārif-rüy hest ender cihān*
Fī şifāti'l-mürşidīne'l-müflisīne min yaḡīn
- ¹³. *El-ḡazer ez-şoḡbet-i aşḡāb-ı taḡlīd ü riyā*
Ḳad vecednā hüm Bilīsen fī-libāsi'ş-şāliḡīn

⁵ Olgun kişilerin sohbeti, dinin yüzünü süsleyen ben gibidir. İşte bu Adn cennetleridir, öyleyse ebedi kalmak üzere oraya girin.

⁶ Hakk'ın erlerini kınayanlar vahdet cennetlerine giremez; onlar âşıkların katında günahkârlar topluluğu sayılırlar.

⁷ Aşk ehlini inkâr edenlere/yalanlayanlara benim sözüm budur: Kâfirlerin giysisini giymişsiniz de kâfir olmuşsunuz.

⁸ Kınama oku bu din ulularına nasıl ulaşabilir! Muhakkak ki onlar Allah'ın kubbeleri altında güvende olarak (yaşamaya) devam ederler.

⁹ Ârifler Hakk'ın sırlarını bilirler ve onları örterler. Gizleyenlerin gizlemesi gibi avam kesiminden o sırları gizlerler.

¹⁰ Avam takımı gizli sırlara inanmadıkları için münkirler âşıkları eleştirirler.

¹¹ İlahî sırların aslının bulunduğu yer, ârifdir/ârifin vücududur. Kardeş, her zaman inciyi sadef ortasında ara.

¹² Fakat kesin olarak iflas etmiş mürşitlerin sıfatları konusunda/sıfatlarını gösteren cihanda ârif yüzlü nice İblis vardır.

¹³ Taklitçi ve riyâkâr olanların sohbetinden sakın! Biz onları sâlihler kisvesi altında bir İblis olarak bulmuşuzdur.

- ¹⁴. *İste 'izū' llāhe min izlālihim yā ze'n-nühā*
İste 'inū' llāhe hattā lā tekūnū hāsirīn
- ¹⁵. Gerçi bunlar geçinür 'ālemde aşhāb-ı reşād
Bāne minhüm kāminün lā yüştehā fī yevmi dīn
- ¹⁶. *Yevme tüblā es-serāyir küllühā yā ihvetī*
Yevme lā yenfa'ū şey'ün gayra şıdkı'l-hāhşīn
- ¹⁷. Hālış-ı şādık odur kim mā-sivādan pāk ola
Lā yerā fi'l-kevnī illā veche Rabbi'l-'ālemīn
- ¹⁸. *Rüy-ı sırr-ı men 'aref rā bīn dilā der-zāt-ı hod*
Leyse fī miclā-ke mer'ıyyūn sıve'l-vechī'l-mübīn
- ¹⁹. *Men gulām-ı ān şehensāhem ki ez-nūr fāniyest*
Bāyinen 'an nefsihi ve kāyinen fi'l-vāşılīn
- ²⁰. *Der-ḥaķīkat bāyin ü kāyin heme nūr-ı Hudāst*
Fe'fhemū hāze'l-maķāle min nükāti'l-'arıfīn

¹⁴ Ey akıl sahipleri, onların saptırmalarından Allah'a sığının. Zarara uğrayanlardan olmamak için Allah'tan yardım isteyin.

¹⁵ Her ne kadar bunlar dünyada doğru yolda gidenler olduklarını düşünseler de Ceza gününde onlardan istenmeyen gizli bir taraf/özellik ortaya çıkar. (Ashab-ı reşād/doğru yolda gidenlerden olmadıkları anlaşılır.)

¹⁶ Ey kardeşlerim bütün sırların oraya çıkacağı günde ihlas sahibi kişilerin doğruluğundan başka hiçbir şey o gün fayda vermez.

Yevme tüblā es-serāyir ibaresi Târik Suresi 9. ayetten muktebestir: "*Yevme tüble's-serā'ir...* [=Gizlenenlerin ortaya döküldüğü günde insan için ne bir güç ne de bir yardımcı vardır.]" (86 Târik 9).

Yevme lā yenfa'ū ibaresi de Kur'an'da çeşitli şekillerde yer almaktadır. Şu ayet onlardan biridir: "*Yevme lā yenfa'ū mālün ve lā benün* [=O gün ne mal fayda verir ne de evlat.]" (26 Şuarâ 88).

¹⁷ Gerçek ve samimi/içten (âşık), Allah dışındaki her şeyden kendini temizleyen/uzak olan kişidir. O, kâinata âlemlerin Rabbi'nin zâtından başka bir şey görmez.

¹⁸ Ey gönül! 'Men aref sırrının esasını kendi benliğinde gör; senin aynanda mübîn olan Allah'ın zâtından başka bir görüntü yoktur.

¹⁹ Ben, kendinden uzaklaşıp vuslata erenler içinde ortaya çıkarak nürda fânî olan pâdişâhlar pâdişâhının kölesiyim.

²⁰ Uzaklaşan ve ortaya çıkan gerçekte hep Allah'ın nûrudur; bu sözün âriflerin nükte-lerinden olduğunu anlayın.

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- ¹. Ey gönül gel bu cihândan yürü var sen kes eli
Var anuñ her bir umûrında niçe biñ keseli
- ². Şağın aldanma anuñ lezzetine ‘izzetine
Berķ-ı hâıf gibidür fark édegör bu meşeli
- ³. Ni‘meti naķmet anuñ devletinüñ âhırı let
Elem-i nişine degmez hele nüş-ı ‘aseli
- ⁴. Fâriğ ol çekme elem mâlı anuñ mâr-ı melâl
Şemme-i sîm ü zeri semdür anuñ mâ-ħaşalı
- ⁵. Kimi ümmîd-i riyâsetle siyâsetde esîr
Kimisi câh u menâşib çehi içre teseli
- ⁶. Kimisi genc ü ğınâ içre nefâyisler yér
Kimisi künc-i ‘anâda yoķ anuñ bir başalı
- ⁷. Şimdi meydân-ı cihân menzilini terk étdi
Bu Rüsühî oķını atalı yayın yasalı

²⁶ HE: 321a; MM1: 112a.

¹ Ey gönül, haydi gel her bir işinde binlerce gevşeklik/değersizlik bulunan bu dünyadan elini çek/ilgini kesip uzaklaş.

² Onun zevklerine ve değerine sakın aldanma, göz kamaştıran bir şimşek gibidir, bu örneği/sözü anla.

³ Onun nimeti cezadır/eziyet ve beladır; mutluluk ve refahının sonu da dayaktır/eza ve cefadır. Üstelik onun balını yemek, zehirli iğnesinin acısına değmez.

⁴ (Dünya malını) terk et, elem çekme; onun malı huzursuzluk/dert yılanıdır. Onun altın ve gümüşünün esintisinin/pek azının bile neticesi zehirdir.

⁵ Kimisi başkanlık/yöneticilik ümidi ile siyasette esir, kimisi de makam ve mevki kuyusu içinde tasa çekmektedir.

⁶ Kimisi zenginlik ve hazineler içinde nefis şeyler yer, kimisi de sıkıntı köşesindedir ve bir soğanı bile yoktur.

⁷ Bu Rüsühî yayını kurup okunu attığından beri dünya meydanı menzilini terk etti.

27

Fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilātün fe‘ilün

- ¹. Bizüz ol bezmgeh-i şarāb-ı Elest ‘ayyāşı
Bizüz ol mıştābe-i sırr-ı Hudā tayyāşı
- ². Yār ile vaḥdetümüz añlayamaz ehl-i ğarāż
Biri iki görür elbetde dilā her şaşı
- ³. Reh-nümāmuz kerem-i yār olup érdük bezme
‘İyşumuz telḥ édemez ger ola yüz biñ vāşı
- ⁴. Eyledüm ḥıdmet-i rindān-ı ḥarābāt-ı ezel
Olmışam meykede-i ‘ışkuñ ebed ḳallāşı
- ⁵. Bulmadum maḥrem-i esrār-ı vücüd illā az
Gerçi gezdüm bu cihān içre ḳuru vü yaşı
- ⁶. Gele ey dilber ü meh-peyker ü ḥürî-manzar
Tā ebed meclis-i rindānuñ olup cemmāşı

²⁷ HE: 321a; MM1: 112b.

¹ Elest şarabının içildiği o eğlence yerinin sarhoşu biziz; Allah’ın sırlarının ortaya döküldüğü hanın yolcuları/ kararsız ve gelip geçicileri biziz.

² Kötü niyetli kişiler sevgili ile birliğimizi anlayamazlar. Ey gönül, elbette her şaşı biri iki görür.

³ Kılavuzumuz sevgilinin lutf ve ihsânı olup meclise ulaştık; yüz bin tane dedikoducu/hilekâr olsa da zevk ve eğlencemizin tadını kaçıramaz/keyfimizi bozamaz.

⁴ Ezel meyhanesinin/ Elest meclisinin rintlerine hizmet ettim; aşk meyhanesinin sonsuza kadar düşkünü/derbederi oldum.

⁵ Her ne kadar bu dünyada karaları ve denizleri gezdimse de pek azı dışında varlığın sırlarına mahrem olanı bulamadım.

Şair, beytin ilk mısraında yer alan “ز [=az/âz]” kelimesini tevriyeli kullanmaktadır. Kelime, “ölçü, derece ve sayı bakımından yetersiz, çok olmayan, biraz” gibi anlamlara gelen ve Türkçe olan “az” biçiminde okunabileceği gibi “bir şey için aşırı istek duymak, tamah, hırs, açgözlülük, arzu, tutku” anlamındaki Farsça “âz” biçiminde de okunabilir. Bu durumda beyit şu şekilde de günümüz Türkçesine aktarılabilir: “Her ne kadar bu dünyada karaları ve denizleri gezdimse de varlığın sırlarına mahrem olanı bulamadım, bulabildiğim sadece hırs ve tamahtır/o sırlara mahrem olmak için aşırı istektir.”

⁶ Ey ay yüzlü, hürî görünümlü sevgili, sonsuza kadar rintler meclisinin işveli/alımlı güzeli olup gel.

7. Şun bize cām-ı lebūn eyle bizi mestāne
Vermeye tefriķa mābeynümüze her nāşī
8. Sensün ol nāz ile mümtāz ü ser-efrāz-ı cihān
Kodı yolunda Rūsūhī dil ü cān u başı

28

mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün mefā'ılün

1. *Edir lī rāħa rūħın eyyühe's-sākī ve efrıhñī*
Ve cüd lī kubleten min fı-ke ihsānen ve en'imnī
2. *Terānī tāmī'an yercī liķā-ke cümlete'l-'ömri*
Ĥabībī seyyidī mevlāye ikşif merreten ernī
3. *Merā bī-men kün ü men ĥod çı bāşem piş-i tū ey şeh*
Ġarīb ü bī-kes ü ĥiçem dil ü cān u vücüdem nī
4. *Gel ey pīr-i muġān luţf ét bize rehber olup göster*
Ĥarābāt ehlinüñ cāy u maķāmāt u menāzilni
5. *Emilnī cur'ate'l-'ışķı ve aħlışnī 'anı'l-'aklı*
Efiżnī şürbete'ş-sevķı erıhñī sā'aten 'annī
6. *Menem ān rind-i bī-pervā ki cāyem meykede bāşed*
Kucā ān zāhid-i nādān merā bined be-ħod-binī

⁷ Dudağının kadehinden bize sun ve bizi sarhoş et de hiçbir tecrübesiz aramıza ayrılık vermesin.

⁸ Rūsūhī'nin yolunda gönlünü, canını ve başını verdiği o naz ile seçkin ve âlemin en üstünü olan (sevgili) sensin.

²⁸ HE: 321b; MM1: 112b.

¹ Ey sākī, bana bir rūħ şarabı sun ve beni ferahlat; bana ihsan olarak dudağından bir öpücük bahşet ve bana nimet ver.

² Bütün ömür boyu sana kavuşmayı ümit eden bir kimse olarak sen beni göresin. Sevgilim, efendim, sahibim, bir kez nikabını aç da kendimi göreyim.

³ Beni benden al ey şāhım, senin yanında ben kimim ki? Ben garip, kimsesiz ve hiçim; gönül, can ve varlığım yok olmuştur.

⁴ Ey ulu meyhaneci, gel bir iyilik et de bize rehber olup meyhanedekilerin yerini, makam ve menzillerini göster.

⁵ Bana aşk yudumunu nâil eyle (sun) ve beni akıldan kurtar; bana şevk yudumunu doldur (sun), beni bir saat kendimden (kurtarıp) rahatlat.

⁶ O korkusuz (çekinmeyen) rind benim; (zira) yerim meyhâne olmuştur. Bana büyükenmeyle/bencilikle bakan o cāhil zāhid nerede?

7. *Rūsūhī ān-çi dīdest ü şenīdest der-vücūd-ı ḥod*
Eger şad sāl mī gūyed ez-ān yek şemme mümkin nī

29

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. *Ḳalbini pāk étmeyen görmez cemāl-i vahdeti*
Nefsini ḥāk étmeyen bulmaz kemāl-i rıf‘ati
2. *Ḥabbezā ān ‘āşık-ı şūrīde vü dīvāne rā*
K‘ez-men ü mā reste vü āzāde şūd ez-kūlfeti
3. *Ey dirīgā müdde‘ī yoḡluḡ şafāsın bilmedi*
Anuñ-içün oldı ḥod-bīn ü müdemmaḡ naḥveti
4. *Ehl-i da‘vā geçinür şüretde şeyḥ ü ḳuṭb-ı dīn*
Līk ma‘nīde yoḡ anuñ Ḥaḳḳ-ile ḥiç ülfeti
5. *Dām-ı tezvīr-ile şeyḥü’ş-şehr ḥalkı sayd éder*
Tā ki şehr içr[e] mükerrem ola bula şöhreti
6. *İştihār ü cem‘-i aḥbāb ü riyāset perdedür*
Bunlara maḡrūr olan Ḥaḳ’dan ba‘īd oldı ḳatı
7. *Meger ol ‘ārif ki zātı ḥacerü’l-esved gibi*
Cümle ‘ālem pāyına yüz sürse olmaz ‘izzeti

⁷ Rūsūhī kendi varlığında öyle bir şey görmüş ve işitmiştir ki eğer yüz yıl konuşsa/anlatsa ondan küçük bir miktar bile açıklaması mümkün değildir.

²⁹ HE: 321b.

¹ Kalbini temizlemeyen vahdetin yüzünü göremez, nefsinin toprak etmeyen/öldürmeyen tam bir olgunluk elde edemez.

² O tutkun ve dīvāne âşık ne güzeldir! (Çünkü) o, “ben” ve “biz”den kurtulmuş, dert ve sıkıntıdan serbest kalmıştır/uzaklaşmıştır.

³ Yazık ki, kuru iddia sahibi maddî varlıktan kurtuluşun zevkini tatmadı; o yüzden kendini beğenmiş, budala ve kibirli oldu.

⁴ Kuru iddia sahipleri görünüşte kendilerini şeyh ve dinin kutbu/din ulusu gibi gösterirler, ancak gerçekte ise onların Allah ile hiçbir yakınlıkları yoktur.

⁵ Ülkenin şeyhi, ülke içinde itibar sahibi olmak ve şöhret bulmak için yalancılık ve sahtekârlıkla halkı kandırır.

⁶ Şöhret, eş dost topluluğu ve başkanlık/yöneticilik, (Allah’a ulaşmaya) bir perde-dir/engeldir. Bunlarla gururlanan Hak’tan çok uzak olur.

⁷ Oysa, özü Hacerü’l-esved gibi olan ârifin ayağına bütün âlem yüzünü sürse hiçbir önemi yoktur.

- ⁸. *Kalbi mā kezbe'l-fu'ād mā ra'ā* anuñ mazharı
Oldı *mā zāga'l-başar* fehvâsı üzre rü'yeti
- ⁹. Bu şıfatla muttaşif olandur irşâda sezâ
Bunlara lâyıķ-durur éderse sâlik bey'ati
- ¹⁰. Ey aḥî taḳlîd ü da'vâdan özüñi kııl berî
Bî-riyâ vü muḥliş ol ḳalbünde ḳoma 'illeti
- ¹¹. Zînet-i dünyâ ile pîrâyelenme zen gibi
Râh-ı Hâķ'da merd olup şeyḫānuñ olma 'avreti
- ¹². Ğâfil ü nâdân bu dünyâ çâhını çâh 'add éder
'Âḳıl u dâñâ bu fânî mülke ḳılmaz rağbeti
- ¹³. 'Ârif-i bînānuñ ise maḳşadı Hâķ'dur hemân
Verseler dünyâ vü 'uḳbâ aña eyler nefreti
- ¹⁴. *Ḳāle ed-dünyâ ḫarāmün l'ehli mā fi'l-âḫret*
Ve keza'l-uḫrâ ḫarāmün l'ehli tilke'z-zîneti

⁸ Kalbi, *mâ kezbe'l-fu'ād* [=kalp yalanlamadı], *mā ra'ā* [(gözün) gördüğü şeyi] da onun mazharıdır/ortaya çıktığı yerdir. Onun görmesi, *mā zāga'l-başar* [=Göz (gördüğünden) şaşmadı ve (onu) aşmadı.] âyetinin anlamı üzre oldu.

Beytteki “*mā ra'ā*” ibaresi yazmada “رماء” şeklindedir. Beytin ilk mısraında Necm Suresi 11. âyete, ikinci mısraında ise 17. âyete telmih vardır. Yanlış yazıldığı kanaatini taşıdığımız ibarenin yer aldığı âyet şu şekildedir: *Mā kezbe'l-fu'ādü mā ra'ā* [=Kalp, (gözün) gördüğümü yalanlamadı.]. (53 Necm 11).

⁹ İrşat etmeye layık olanlar, bu sıfata sahip olanlardır; sâlik tabi olursa, bunlara (tabi olması) yaraşır.

¹⁰ Ey kardeş, taklitten ve kuru iddiadan özünü temizle; ikiyüzlülükten uzak ve samimi ol, kalbinde hastalık bırakma.

¹¹ Dünya süsü ile kadın gibi süslenme; Hak yolunda adam olup şeytanın karısı olma.

¹² Gafil ve cahil bu dünya kuyusunu makam ve mevki olarak görür; akıllı ve bilgili ise bu gelip geçici mülke rağbet etmez.

¹³ Basiret sahibi ârifin maksadı ise daima Hak'tır, ona dünyayı ve ahireti verseler (onlardan) nefret eder.

13b 'uḳbâ: 'uḳbâyı HE

¹⁴ Hz. Peygamber şöyle dedi: Ahirette olan şeylerin ehli için/ahirette olanları isteyenler için dünya haramdır, aynı şekilde bu dünya zineti ehli/dünyanın zinetini isteyenler için de ahiret haramdır.

- ¹⁵. *Harrame'llāhü 'alā 'uṣṣāḳihi kileyhimā
İnnehüm lā ya'būdüne'llāhe l'ecli'l-ücreti*
- ¹⁶. 'Âşık oldur cennet için étmeye kulluğunu
Dahı havf-ı nâr için olmaya anuñ tã'ati
- ¹⁷. Belki merzât-ı Hâk için ola anuñ her işi
Düzaḥ u berzaḥ aña vérmeye hergiz hîfeti
- ¹⁸. 'Âşıkun şānı-durur *lev lem yehaf lem ya'sı* bil
Yād-ı Hâkḳ'a olmadı havf u recādan niyyeti
- ¹⁹. 'Âşıkun nîrānı hicrāndur cinānı vaşl-ı yār
Hem cenānı 'arş-ı a'zam cānıdur Hâk âyeti
- ²⁰. *Kultü li'l-'uṣṣāḳi lemmā sāre'ü nahve'l-habîb
Ünzurünā naḳtebis min nûriküm yā ihveti*
- ²¹. *Kāle min-hüm ḳāyilün yā tālibe'l-envāri şır
Mişle şem'in tuhrıku nefshü tekün ke'z-zav'eti*
- ²². *Çün ziyā-yı Hâḳ şevî tū nûr-bahş-ı 'ālemî
Çün ki envār-ı İlāhî geşte'î bi-hāceti*

¹⁵ Allah, âşıkları için ise her ikisini de haram kılmıştır; çünkü onlar Allah'a ücret/karşılık için ibadet etmezler.

¹⁶ Âşık, kulluğunu cennet için yapmayan ve ibadeti de cehennem korkusundan dolayı olmayan kişidir.

¹⁷ Aksine onun her işi Hakk'ın rızası içindir; cehennem ve berzah ona asla korku vermez.

¹⁸ Bil ki *lev lem yehaf lem ya'sı* [(Allah'tan) korkmasa da günah işlemez.], âşığın özelliğidir. (Âşık), Allah'ı korku ve/veya ümitten dolayı anmaz, (Allah'a duyduğu sevgiden dolayı anar.)

Beytte geçen *lev lem yehaf lem ya'sı* ifadesi, Süheyb-i Rûmî (ö. 38/658) hakkında söylenmiş olan şu hadisten iktibas edilmiştir: *Ni'me'l-'abdü Süheybün lev lem yehafillāhe lem ya'shi* [= "Süheyb ne güzel kuldur! Allah'tan korkmasa da günah işlemez.] Bkz. 'Alî el-Kârî, *el-Esrârü'l-Merfû'a fi'l-Ahbâri'l-Mevzû'a*, Beyrut 1406/1986, s.356.

¹⁹ Âşığın cehennemi ayrılıktır, cenneti ise sevgiliye kavuşmaktır; gönlü göğün en yüksek katı, canı da Hakk'ın âyetidir.

²⁰ Sevgiliye doğru koştuklarında âşıklara şöyle dedim: "Ey kardeşlerim, bize bakın da sizin nûrunuzdan alalım."

²¹ Onlardan birisi şöyle dedi: Ey nûrlara tâlib olan kişi, kendini yakan fakat (başkalarına) ışık olan bir mum gibi ol.

²² Sen Hakk'ın ışığı olduğunda, âleme nûr bahşedersin; Allah'ın nûru olduğunda ihtiyaçsız olursun/h hiçbir şeye muhtaç olmazsın.

- ²³ . *Pes be-ḥod meşgûl geştem tâ şüdem nûr-ı Hudâ
Fâriğ-em eknûn zi-kes nûrî ḥurem 'ârıyyetî*
- ²⁴ . *'Âriyet ez-ğayr burden pîş-i men ma'zûl şüd
Ğayr ne'bvod der-şühüd-ı ehl-i dil bî-şühbetî*
- ²⁵ . *Mâ re'eytü şey'en illâ ve re'eytü'llâhe fîh
Mâ şehidtü ḥazreten illâ şehidtü ḥazretî*
- ²⁶ . *Ene ve ente ve nahnü küllehâ fânin ledâ
Küllü şey'in hâlikün 'âyantü ḥaḳḳâ rütbetî*
- ²⁷ . *Sırr-ı vaḥdetden ḥaberdâr olmayan egri-nazar
Bilmez ol hüvıyyeti vü añlamaz bu vuşlatı*
- ²⁸ . *Vâhidi tevḥîd éderem zu'm éder câhid olur
Kendüyi ğayr 'add éder fehmi eylemez bu şirketi*
- ²⁹ . *Ḳâle eş-şirkü ḥafıyyün min debîbî'n-nemli fî
Ümmetî fî leyleti'z-zalmâ'i f'efhem yâ fetî*
- ³⁰ . *Ma'nîde şirk-i ḥafîdür cümle senden şandüğüñ
Yâ ki ğayrıdan kıyâs [étmeye]sin ol ḥaleti*

²³ Bu yüzden Hakk'ın nûru olmak için kendimle meşgul oldum. Şimdi bir kimseden ödünç olarak nur almaktan kurtuldum/vazgeçtim.

²⁴ Başkasından ödünç almak, benim katımda azledildi/uzaklaştırıldı. Şüphesiz başkaları gönül ehli kişilerin şahitliklerinde olamazlar/onların gördüklerini görmezler.

²⁵ Ben, kendisinde Allah'ı görmüş olduğum varlık haricinde hiçbir varlık görmedim; ben kendi efendimden başka hiçbir efendi görmedim.

²⁶ Ben, sen, biz, hepimiz yok olacağız, "(O'nun zâtından başka) Her şey yok olacaktır. (28 Kasas 88)" âyetinde gerçek derecemi gördüm.

²⁷ Vaḥdet sırrından haberdar olmayan kötü bakışlı kimse/hasetçi, o hakikati bilmez ve bu kavuşmayı anlamaz.

²⁸ Ben, bir olan Allah'ın bir olduğunu söylerim, (hasetçi) şüpheye düşüp inkarcı olur; kendini farklı biri olarak görür, bu ortaklığı anlamaz.

²⁹ (Hz. Peygamber şöyle) Dedi: "Ümmetim içinde şirk, karanlık bir gecede bir karıncanın yürüyüşünden daha gizlidir." Ey genç bunu anla.

³⁰ Senden (ortaya çıktığını) sandığın her şey gerçekte gizli şirkettir; veya sen bu durumun başkasından olduğunu da düşünmeyisin.

TERCİ-BEND**Fā'ılātün fā'ılātün fā'ılün*

I

- ¹. Meykede-i dilde menem pür-niyâz
Râh-ı Hüdâ'da éderem türk ü tâz
- ². Dühthedür süzen-i süz ile dil
Cübbe-i ten bahye-i gamla ırâz
- ³. Miss-i riyâyı giderüp kalbümü
Hâliş édüp 'aşk ile kıldum güdâz
- ⁴. Mezheb-i 'ışk içre olup pür-niyâz
Anuñ-içün eylemedüm keşf-i râz

II

- ¹. Mestem ü hayrân şikeste vü nizâr
Leyl ü nehâr oldı işüm âh u zâr
- ². 'Aklum alup turre-i tarrâr-ı yâr
Fikrüm alup gîsü-yı 'anber-nişâr
- ³. Vâlih ü dîvâne ne şabr u qarâr
Hâyim ü mestâne ne nâmüs u 'âr

* HE: 320a; MM1: 113a.

I.

¹ Gönül meyhanesinde yalvarıp yakaran benim; Allah yolunda koşturup hücum ederim/yağma yaparım.

² Gönül, yanıp tutuşma/ızdırıp iğnesi ile dikilmiştir; ten cübbesi gam dikişi ile süslenmiştir.

³ İkiyüzlülük bakırını giderip kalbimi halis hale getirdim ve aşk ile erittim.

⁴ Aşk yolunda yalvarıp yakardığımdan sırrı keşfedemedim.

II

¹ Sarhoş ve şaşkınlığım, kırılmış/yenilmiş ve zayıfım; işim gece gündüz ağlayıp inleme olmuştur.

Ia hayrân: hayrân u HE, MM1

² Sevgilinin gönül avlayıcı kâkülü aklımı aldı, anber kokulu saç da fikrimi aldı.

³ Şaşkın ve deliyim, sabrım ve kararım yok; hayrete düşmüş ve sarhoş bir haldeyim, namus ve utanmam yok.

⁴. Mezheb-i 'ışk içre olup pür-niyâz
Anuñ-içün eyledüm keşf-i râz

III

¹. Bî-dil ü bî-dîn ü harâb olmuşam
Bî-ser ü sâ mân ü türâb olmuşam

². Âh u figân ile neye hem-demem
Nâle vü zâr ile rebâb olmuşam

³. Ebrû şanup ay yüzini görmeyüp
Rüy-ı dil-ârâya hicâb olmuşam

⁴. Mezheb-i 'ışk içre olup pür-niyâz
Anuñ-içün eyledüm keşf-i râz

IV

¹. Mañla'-ı envâr-ı Hudâ'dur dilüm
Mañzen-i esrâr-ı hüdâdur dilüm

². Kenz-i rümûz-ı ceberrût oldı ten
Remz-i künûz-ı 'urefâdur dilüm

⁴ Aşk yolunda yalvarıp yakardığımdan sırrı keşfedemedim.
III.

¹ Umudum kırılmış, din ile ilgimi kesmiş ve harap olmuşum; sefil ve perişan bir hâle gelmiş ve toprak olmuşum.

² Ah edip inlemelerimle neyin arkadaşımı; feryad ve ağlayışlarımla rebab olmuşum.
2a neye: bende HE

³ (Sevgilinin) ay gibi olan yüzünü görmeyip onu kaş/kaştan ibaret sanarak sevgilinin yüzüne perde olmuşum.

Kaş/ebrû, özelde gözün genel olarak da yüzün kapıcısı olarak değerlendirildiğinden kaş için "hâcib [=kapıcı, perdecı]" kelimesi kullanılır. Şair, ikinci mısradaki "hicâb" kelimesi ile -beyitte zikredilmese de- "hâcib" arasında ilgi kuruyor. Kaş aynı zamanda gözün ve yüzün görünmesini engelleyen, onları örten bir özelliğe sahip olduğundan varlık âlemini, yani kesreti çağrıştırır; sevgilinin yüzü de vahdeti ifade eder. Dolayısıyla bu beyitte şairin kesret âleminin örttüğü vahdete ulaşamadığı ve kesrette kaldığı, kendi varlığının da bir kesret unsuru olduğu şeklinde bir değerlendirme yapılabilir.

⁴ Aşk yolunda yalvarıp yakardığımdan sırrı keşfedemedim.
IV.

¹ Gönlüm, Allah'ın nurlarının doğuş yeri ve dosdoğru yolun/İslam dininin sırlarının mahzenidir.

² Bedenim, Allah'ın yücelik işaretlerinin hazinesi oldu; gönlüm âriflerin hazinelerinin işaretidir.

- ³. Cām-ı cihān-nümā olup şüretüm
Âyine-i vech-i Hūdâ'dur dilüm
- ⁴. Mezheb-i 'ışk içre olup pür-niyāz
Anuñ-içün eylemedüm keşf-i rāz
- v
- ¹. Rāh-ı haķīkatde türābum bugün
Âteş-i 'ışk ile kebābum bugün
- ². Sırr-ı nihāyīyi Rūsūhī bulup
Oķı sözün ümm-i kitābum bugün
- ³. Tālib iken ķatre-i mey içmege
Minnet aña ħumm-ı şarābum bugün
- ⁴. Mezheb-i 'ışk içre olup pür-niyāz
Anuñ-içün eylemedüm keşf-i rāz

KİT'ALAR

¹
Fe'ılātün mefā'ilün fe'ilün

- ¹. *Yā berīde'ş-şimāli aħbırnī*
Min diyāri'l-ħabībi keyfe'l-ħāl

³ Süretim, cihanı gösteren kadeh olup gönlüm Allah'ın zâtının aynasıdır.

⁴ Aşk yolunda yalvarıp yakardığımdan sırrı keşfedemedim.
v.

¹ Bugün hakikat yolunda toprağıyım, bugün aşk ateşi ile kebabım.

² Rūsūhī sonuncu sırrı bulmuştur, sözünü oku; bugün kitabın aslıyım/ana kitabım.

Beyitte geçen "ümm-i kitāb" veya Arapça tamlama şekliyle "ümmü'l-kitāb [=ana kitap, kitabın anası, kitabın aslı]" ibaresi Kur'an'da da geçen ve müfessirler tarafından "levh-i mahfuz" veya "Allah'ın ezeli ilmi" olduğu söylenen bir ibaredir. Ayrıca "ümmü'l-kitāb", Fatiha Suresi'nin isimlerinden de biridir.

2a nihāyīyi: nihānīyi HE

³ Şarap damlası içmeye talipken çok şükür ki bugün şarap küpüyüm.

⁴ Aşk yolunda yalvarıp yakardığımdan sırrı keşfedemedim.

¹ MM1: 112a.

¹ Ey kuzey habercisi (rüzgârı)! Sevgilinin diyârından bana haber ver, durum nasıldır orada?

- ² *İn nesānī li-fırkatin ‘indī*
Efelā uhricū bihi min bāl
- ³ *Ene fī nāri hecrihi zāyib*
Ve vūṣātī bi-vaṣlihi ḳad nāl
- ⁴ *Lev‘atī ezyedü mine’n-nirān*
Dem‘atī teskübü ke-ṣabbi sicāl
- ⁵ *Fe‘murādū’r-Rūsūhī hāzā ḳat*
En teḳüle lehü te‘āle te‘āl

2

Mef‘ülü mefā‘ilün mef‘ülü mefā‘ilün

- ¹ Ey ṣāh-ı miḥen-sūzum v’ey māh-ı dil-efrūzum
Rūḥ-ı feraḥ-endūzum cānımuñ içinde cān
- ² Ḳılma beni āvāre ḳaldum ḳatı bī-çāre
Luṭf eyle bu bīmāre vaṣluñ-ile ḳıl dermān
- ³ *Ḳad küntü ḡarīben lek fi’l-ḥubbi ke’īben lek*
Ḥuyyirtü ‘acīben lek ke’s-ṣūreti fi’l-cüdrān
- ⁴ Bir ‘āṣıḳ-ı sekrānam bir vālih ü ḥayrānam
Bir ‘aḳlı periṣānam ḳılma beni ser-gerdān

² Eğer o beni unutursa bendeki ayrılık duygusundan dolayı onu aklımdan çıkarır mıyım hiç?

³ Ben onun ayrılık ateşi içinde erimekteyim; rakipler, onunla vuslatı engellemek konusunda emellerine ulaştılar.

⁴ İç yangınım ateşlerden ziyadedir, gözyaşım kovalardan boşalan sular gibi akmaktadır.

⁵ Bu Rūsūhī’nin muradı, ona “Gel, gel!” demen asla değildir.

² HE: 321a; MM1: 112b.

¹ Ey sıkıntıları gideren sultanım, ey gönül aydınlatan ayım, sevinç veren ruhum, canımın içinde canım!

² Beni şaşkın ve serseri eyleme, çok çaresiz kaldım; bu hastaya bir iyilik et de kavuşmanla ona derman ol.

³ Senin garibin oldum, sevgide senin dertlin/mahzunun oldum; sana şaşkınlığımdan duvarlardaki resim gibi hayrette kaldım.

⁴ Sarhoş bir âşigim, şaşırılmış ve hayrete düşmüş bir haldeyim; akli karmakarışık biriyim, beni perişan eyleme.

- ⁵. Her yerde ‘iyânsun sen ammâ ki nihânsun sen
Bil kevn ü mekânsun sen illâ söze yoğ imkân
- ⁶. *Ḳarribnî ve lâ taṭrud ğayreke ene lâ’ḳşid*
Heb lî ni‘amen fe’mdüü bi’l-lutfi ve bi’l-iḥsân
- ⁷. *Ḥordem se vü dü câmî refteṃ dü se giz ğâmî*
Dîdem ki dil-ârâmî âncâ çü meh-i tâbân
- ⁸. Ol dem ki yüzün gördüm pâyına yüzüm sürdüm
Görünce ruḥ-ı zerdüm oldu çü gül-i ḥandân
- ⁹. Dêdi ki Rûsûḥî ben kıldum seni müstahsen
Şimden girü yanumdan ayrılma şaşkın bir an

[NAZM]*

Mef‘ûlü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ûlün

- ¹. Bu tekye bizüm tekye-i ‘işretkedemüzdür
Dervîşlerüz Ḥazret-i Âdem dedemüzdür
- ². Mesken ezeli Cennet idi bizlere ammâ
Dür eyleyen andan bizi Ḥavvâ anamızdır

⁵ Sen her yerde/her şeyde görülmektesin, ama yine de gizlisin; bil ki sen bütün varlık âlemisin, başka söze gerek yok.

⁶ Beni (kendine) yakınlaştır, uzaklaştırma; benim senden başka maksudum yoktur. Bana nimetler bahşet, iyilik ve ihsan eyle.

⁷ İki üç kadeh içtim ve iki üç küçük adım attım, orada parlak ay gibi gönle huzur veren bir sevgili gördüm.

⁸ Onun yüzünü gördüğüm ve ayağına yüzümü sürdüğüm zaman sararmış yüzüm yeni açılmış gül gibi oldu.

⁹ “Ey Rûsûḥî, ben seni beğendim; bundan sonra bir an bile sakın yanımdan ayrılma.” dedi.

* Osmân-zâde Hüseyin Vassâf, *a.g.e.*, C.V, s.169.

Bu şiir, Osmân-zâde Hüseyin Vassâf tarafından rubâî olarak gösterilse de kalıbı rubâî kalıplarına uygun olmadığı için “nazm” olarak adlandırılmaktadır.

¹ Bu tekke bizim işret yeri olan tekkemizdir; dervişleriz, Hazreti Âdem dedemizdir.

² Cennet, ezelden beri bizim meskenimizdi; ama bizi ondan uzaklaştıran Havva anamızdır.

S o n u ç

Daha çok mensur eserleri ile edebiyat tarihimizde yer edinen Mesnevî şâirî İsmâîl-i Ankaravî'nin şiirlerini konu aldığımız bu makalede, şairin elimizde bulunan 34 şiiri ele alınıp incelenmiştir. “Rüsûhî” mahlası ile şiirler yazan Ankaravî'nin, şahsiyetine uygun şekilde şiirlerinde çoğunlukla tasavvufî konuları işlediği, bunun yanında klasik üslup ve muhtevaya uygun şiirler yazdığı da görülmüştür. Şairin şiirlerinde şeklî unsurlardan ziyade muhtevaya önem verdiği söylenebilir. Türkçe haricinde Arapça ve Farsça yazılmış şiirleri/beyitleri de bulunan şair, bu tür şiirlerinde bu üç dile olan hâkimiyetini de göstermiştir. Şüphesiz ki şaire ait şiirler bu yazıda metni verilenlerle sınırlı değildir; yeni şiirler ortaya çıktıkça Ankaravî'nin şairlik yönü daha farklı açılardan ortaya konabilecektir.

KAYNAKÇA

- AHDÎ, *Gülşen-i Şu'arâ*, [Hazırlayan:] Süleyman Solmaz: *Ahdî ve Gülşen-i Şu'arâsı* (İnceleme-Metin), Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Yayını: 330, Ankara 2005.
- ALÎ EL-KÂRÎ, *el-Esrârü'l-Merfû'a fi'l-Ahbârî'l-Mevzû'a*, el-Mektebetü'l-İslâmî, Beyrut 1406/1986.
- ALÎ ENVER, *Semâ'-hâne-i Edeb*, Âlem Matbaası, İstanbul 1309.
- ÂŞIK ÇELEBİ, *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ*, [Yayımlayan:] G.M. Meredith-Owens: *Meşâ'irü'ş-Şu'arâ or Tezkere of 'Aşık Çelebi*: London 1971.
- BAĞDATLI İSMÂÎL PAŞA, *Hediyyetü'l-Ârifin*, C.I, İstanbul 1951.
- BURSALI MEHMED TÂHİR, *Osmanlı Müellifleri*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1333.
- CEYLAN, Ömür, *Tasavvufî Şiir Şerhleri*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2000.
- ESRAR DEDE, *Tezkire-i Şu'arâ-yı Mevleviyye*, [Hazırlayan:] İlhan Genç, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000.
- GÖLPINARLI, Abdülbâkî, *Mevlânâ Müzesi Yazmalar Kataloğu*, C. II, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1971.
- KINALI-ZÂDE Hasan Çelebi, *Tezkiretü'ş-Şu'arâ*, [Hazırlayan:] İbrahim Kutluk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, C. I Ankara 1978; C. II Ankara 1981.

- MERMER, Ahmet; HİDAYETOĞLU, Ahmet Selahattin; ERDOĞAN, Mustafa; KESKİN, Neslihan Koç, *Osmanlı Şiirinde Mevlânâ Övgüleri ve Mevlevîlik Unsurları*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2009.
- MEVLÂNÂ CELÂLEDDİN-İ RUMÎ, *Mesnevî-i Ma'nevî (Farsça)*, [Hazırlayan:] Adnan Karaismailoğlu, Derya Örs, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.
- , *Mesnevî*, [Tercüme:] Veled İzbudak, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1960-1962.
- MUSTAFA SÂKİB DEDE; *Sefîne-yi Nefîse-yi Mevleviyân, C. II*, Matbaa-yı Vehbiye, Kahire 1283.
- MÜTERCİM ÂSİM, *el-Ukyânûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsi'l-Muhît, c. I*, Matbaa-i Osmâniyye, İstanbul 1305.
- OSMÂN-ZÂDE HÜSEYİN VASSÂF, *Sefîne-i Evliyâ, C.V*, [Hazırlayan:] Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2006.
- RİEU, Charles, *Catalogue of The Turkish Manuscripts in The British Museum*, Osnabrück: Otto Zeller Verlag, 1978.
- SARAÇ, M.A.Yekta, *Klâsik Edebiyat Bilgisi: Biçim-Ölçü-Kafiye*, Gökkuşbu Yayinevi, İstanbul 2012.
- TAŞTAN, Erdoğan, *İsmâîl Rûsûhî Ankaravî'nin Mesnevî Şerhi (Mecmû'atü'l-Letâ'if ve Matmûratü'l-Ma'ârif) I. Cilt, Çeviri-yazı-İnceleme*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2009.

Faydalanılan Yazmalar*

- 1-) Süleymaniye Kütüphanesi, Halet Efendi Bölümü Numara: 221.
- 2-) Süleymaniye Kütüphanesi, Dügümlü Baba Bölümü Numara: 10.
- 3-) Süleymaniye Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan Bölümü Numara: 137/2.
- 4-) Mevlânâ Müzesi Müzeli Yazma Kitaplar Bölümü Numara: 87.
- 5-) Mevlânâ Müzesi Türkçe Yazmaları Numara: 2157.
- 6-) Mevlânâ Müzesi Türkçe Yazmaları Numara: 2163.
- 7-) Mevlânâ Müzesi Türkçe Yazmaları Numara: 2454.
- 8-) Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Numara: A 8071.

* Çalışmamızda kullandığımız yazmaların hemen hepsinde birbirinden farklı birden fazla eser yer aldığı için kaynakçada bu yazmaları ihtiva ettikleri eserlerin isimlerine göre değil, ait oldukları kütüphanedeki arşiv numaralarına göre vermeyi daha uygun bulduk.

- 9-) Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Numara: A 2938.
 10-) Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Numara: 03 Gedik 18228.
 11-) Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Numara: 06 Mil Yz FB 497.
 12-) Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Numara: 06 Mil Yz A
 5009/4.
 13-) Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Numara: 06 Mil Yz A 485.
 14-) Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu Numara: A 4453/1.
 15-) British Library Türkçe Yazmalar Koleksiyonu Numara: Add. 7904.
 16-) İBB Atatürk Kitaplığı Numara: OE_Yz_1464.

“POEMS OF MASNAVI COMENTATOR ISMAIL RUSUHI-I ANKARAVI”

Abstract

One of the most important figures of the 17th century commentator of Masnavi Ankaravi İsmail is rather known for its commentary which is called Mecmû'atü'l-Letâ'if Matmûratü'l-Ma'arif and other prose works. However, it is indicated that Ankaravi wrote poems in the “Rüsühi” pseudonym and arranged a diwan in sources. Today we have not Ankaravi's diwan but his poems are seen in different manuscripts, most of which are poetry journal. In this article, Ankaravi's poems which were collected from these manuscripts were gathered and presented to the reader as criticized text. Thirty four poems are located in the text. Furthermore, poet's art and his literary personality are assessed based on these poems. It is seen that Ankaravî mostly gave place to the mystical subjects in his poems, but sometimes he wrote poems which are according to classical style and contents. The majority of present poems are written in Turkish, some of them are written as mixed in Turkish, Persian and Arabic.

Keywords

17. Century, sufizm, İsmâîl-i Ankaravî, poetry journal, mulamma.